

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

årsskrift 1979

Udgivet af
Vestjyllands Højskoles Elevforening

Redaktører:
Poul Hillerup . Thomas Petersen . Algot Øhlenschlæger

Omslagsfoto: Jørgen Kirk

Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a-s

Forord

Den, som sammenligner dette årsskrift med de tidligere, vil se, at det i år er lidt anderledes end de foregående år.

Formatet er ændret til standardstørrelsen A5. Derved har vi bl. a. opnået at få plads til 2 spalter på hver side, og så håber vi, at teksten er lettere at læse.

Læseligheden skulle også blive bedre af, at vi har valgt mat papir og brugt skriften Times.

Der er flere sider end normalt, fordi 1979 er jubilæumsår for Vestjyllands Højskole.

I den anledning har vi valgt at lade artiklerne tage fælles udgangspunkt i redaktionens ønske om at få tegnet et omrids af den virkelighed, som har

været Vestjyllands Højskoles igennem 1970-erne, inden for og uden for murene.

Skulle artiklerne – eller årsskriftets form eller indhold i øvrigt – give en eller anden trang til at sende os kommentarer, vil vi blive meget glade.

Kommentarer eller ikke kommentarer: Vi vil under alle omstændigheder opfordre til, at du i det kommende år og årti vil besøge skolen og dermed inspirere livet på højskolen.

Glædelig jul og godt nytår!

*Poul Hillerup
Thomas Petersen
Algot Øhlenschläger*

Højskole i Danmark i 1970-erne

Folkehøjskolerne 1950–1975

Rekruttering og indhold

AF VILHELM NIELSEN

Det gælder for dette tidsrum som for alle tidligere, at højskolens historie – eller højskolernes, thi de ere mange og forskellige – ikke kan forstås uden på baggrund af samfundsforholdenes og skole- og uddannelsesforholdenes udvikling i det pågældende tidsrum. Det gælder så meget mere i de sidste 25 år, som man vist uden overdriivelse kan sige, at der næppe nogensinde tidligere i løbet af et kvart sekel er sket så store og afgørende samfundsmæssige ændringer. I skole- og uddannelsesforholdene er der – i høj grad i sammenhæng med disse samfundsmæssige ændringer – sket afgørende forandringer, ikke blot – og måske ikke engang først og fremmest – i kraft af lovændringer og ny lovgivning, men i kraft af en udvidet benyttelse af uddannelses tilbud af enhver art.

Højskolens årsrytme følger ikke længere landbrugets årsrytme, men skolesystemets. Den klassiske sommerskole er næsten en saga blot. Forandringen går måske dybere, end man umiddelbart regner med. Den gamle rytme var en arbejdsrytme,

den nye er en skolerytme – hvis den i det hele taget kan kaldes en rytme. Forbindelsen mellem højskolerne og arbejdslivet, den materielle produktion, er afgørende svækket eller forrykket. Men man havde næppe noget valg. Underliggende samfundsændringer måtte tages til efterretning. Højskoleelever har ikke længere arbejdserfaringer, men stort set kun skole- og uddannelseserfaringer som forudsætning.

Samfundsændringer

De *underliggende samfundsændringer* kommer tydeligst til udtryk, når man ser på landbrugets forhold, indbefattet landhusholdningerne. Det var derfra hovedparten af højskoleeleverne kom helt op til 1960. Selve antallet af landbrugsejendomme er i løbet af de 25 år faldet med en trediedel, fra godt 200.000 til ca. 127.000, og det er gået hårdest ud over de mindste: husmandsbrugene og de mindre gårde. Betegnende er det, at alle 5 husmandsskoler, som var god-

kendt som landbrugsskoler, men i virkeligheden var en mellemform mellem disse og folkehøjskolerne, blev nedlagt eller omdannet til skoler af anden art inden 1970. Også antallet af landbrugsskoler blev indskrænket, og de blev med den nye lov af 1970 undergivet en ret nærgående styring og effektivisering, som tilsyneladende svarer meget godt til, hvad der er sket med landbruget som helhed.

Endnu mere drastisk er ændringen, hvis man i stedet for antallet af landbrugsejendomme ser på antallet af mennesker i landbruget. Der er tale om et fald ikke med en trediedel, men til en trediedel. Tallene ser således ud:

	Landbrugs- befolkning	1% af totalbefolkning
1950	906.000	21
1960	739.000	16
1965	590.000	12
1970	395.000	8
1975	ca. 350.000	7

Det er først og fremmest de unge, der forlader landbruget – og det gælder formentlig de unge piger i endnu højere grad end de unge mænd. Iflg. Knud Bidstrup: Danmark – dit og mit, 1977, er 114.000 af de 127.000 landbrug uden fast medhjælp. 23.000 af dem ejes af »deltidslandmænd«. Ifølge samme kilde var der i 1950 ca. 200.000 faste medhjælpere i landbruget, men af dem er der kun

27.000 tilbage. Det er næppe for stærkt sagt, at højskolerne simpelt hen mister deres hidtidige rekrutteringsgrundlag. Tæppet trækkes væk under dem, og man må egentlig undres over, at de ikke blot består, men øger deres antal og årsevtal – i hvert fald helt frem til 1975.

Spørgsmålet rejser sig – og er da også lejlighedsvis blevet rejst mand og mand imellem i den offentlige debat – om det overhovedet er den samme højskole, der findes i 1975, som den der fandtes i 1950 og tidligere.

Det er det naturligvis ikke, og i en vis forstand skal det heller ikke være det. Selvfølgelig må man tage bestik af de samfunds- og produktionsmæssige ændringer, som sker. Der er her tale om benhårde kendsgerninger, som man naturligvis kan beklage, protestere imod, fordømme om man vil, men som man – i hvert fald på kort sigt – har meget små muligheder for at ændre.

Man kan dernæst spørge: Hvor blev alle disse mennesker, først og fremmest unge mennesker, af? Gik de til industrien? Blev de fabriksarbejdere? Det viser sig kun i meget begrænset omfang at være tilfældet.

Værket »Levevilkår i Danmark« fra 1976, udgivet af Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet, indeholder en oversigt over den procentvise erhvervsfordeling i Danmark 1950–1975, der en lille smule sammentrængt kan gengives således:

1950 1960 1970 1975

Landbrug, fiskeri m.v.	26	18	11	9
Fremstillingsvirksomhed m.v., bygge- og anlægsvirksomhed	34	37	38	34
Handel og transport	20	21	22	22
Tjenesteydelser, liberale erhverv m.v.	18	21	26	33
Uoplyst	2	3	3	2

Det ses, at når fiskeriet regnes sammen med landbruget, bliver procenten ikke 7, men 9 i 1975. Fremstillingsvirksomhed dækker stort set, hvad man ellers betegner som industri og håndværk, hvortil byggeri og anlægsvirksomhed naturligt slutter sig. Som man ser, er tallet for beskæftigede i hele dette store område på det nærmeste stagnerende efter en svag opgang midt i perioden. Industrien, fabrikkerne, er ikke længere den store arbejdskraftaftager. Handel og transport viser kun en meget svag stigning, mens der, når man lægger alt, hvad man kan kalde tjenesteydelser eller service-funktioner: administration, politi, forsvar, undervisning, kirke, kultur, sundheds- og socialvæsen og liberale erhverv, sammen, får et stort område med en meget markant stigning, som nærmer sig en fordobling. Det er til hele dette område, vandringerne først og fremmest er gået i de sidste 25 år, og ikke til industrien. I hvert fald er nettotilgangen stort set endt her, og det er egentlig en nok så bemærkelsesværdig samfundsmæssig kendsgerning.

Der er ingen tvivl om, at høj-

skolerne har været med til i nogen grad at forberede og fremme denne overgang for talrige unge, men de kan næppe med nogensomhelst ret siges at have forårsaget den. Årsagen eller årsagerne er utvivlsomt underliggende, hænger sammen med økonomiske og produktionsmæssige forhold.

Længe måtte man anse den stadig stigende industrialisering og urbanisering for de to hårde kendsgerninger i den danske samfundsudvikling, som højskolerne og deres elever havde at indrette sig på. De kunne pibe og synge, så meget de ville, men de måtte lære at leve og elske livet – på industriens og storbyernes vilkår – eller dø.

Denne opfattelse må nok modificeres. Vel fortsætter industrialiseringen, men antallet af egentlige industriarbejdere kulminerede midt i 1960'erne og det samlede antal af beskæftigede i industrien o. 1970. Siden da har der været tale om stagnation eller svag tilbagegang. Akkurat som i landbruget og alle vegne – ikke mindst i husholdningerne – overtages mere og mere arbejde af maskiner. Måske kunne man sige, at industrialiseringen trænger længere ind – eller længere ud – men uden nødvendigvis at blive til storindustri, kæmpestore fabrikker og anlæg i ligeså kæmpestore byer. Tilsyneladende går det på samme måde med urbaniseringen. Også den trænger længere ind – eller længere ud. Hvem lever snart

ikke under bymæssige forhold? Men storbyerne synes at have kulmineret. Allerede ved begyndelsen af perioden – omkring 1950 – begyndte det egentlige København at gå i stå og gå tilbage i folketal, og fra 1974 begyndte det samme at gøre sig gældende for hovedstadsregionen som helhed. Vandringen begynder at gå mod vest. Den samlede befolkningstilvækst siden 1970 er på 128.000, men heraf har Jylland taget de 90.000.

Dertil kommer så de store forureningssspørgsmål m. m., som man først i den allerseneste tid har fået øjnene op for. Mens man for 10 år siden måtte sige, at den højskoleelev, som ikke accepterede industrialiseringen og urbaniseringen som fremtidens uomgængelige livsbetingelser, var urealistisk, må man i dag snarere sige det omvendte: Den, der accepterer storindustri og storbyer, er urealistisk. Meget tyder på, at de simpelt hen ikke kan fortsætte i længden, ikke blot fordi folk ikke vil finde sig i dem som livsbetingelser, men fordi de i sig selv er forvoksede og syge, fordi de på deres egne præmisser faktisk er usunde.

Der røres her ved uhyre omfattende »kultur«-spørgsmål, som der ikke findes nogen enkel løsning på, men det skal blot antydes, at for folkehøjskolernes vedkommende kan det synes, som om den bestræbelse for at frigøre sig fra en bondebaggrund, en landbrugstilknytning, som endnu var meget stærk i første

del af perioden, måske ikke er så aktuell længere. Man ville for alvor være folkehøjskole og ikke længere bondehøjskole. Arbejderhøjskole, industriarbejderhøjskole blev man ikke i synderlig grad. Hvad blev man i stedet? Højskole for alle dem, der skulle – eller ville skifte spor, uddannelsesmæssigt og erhvervmæssigt, alle dem, der tilfældigt eller pr. tradition var havnet på en hylde eller i en bås, hvis indhold der pludselig ikke var brug for mere?

Man kan egentlig ikke undre sig over, at der i årene omkring 1970 opstod kriseagtige tilstande på en række højskoler i forbindelse med det såkaldte ungdomsoprør med alt, hvad dertil hørte: den marxistiske bølge, beat-kulturen, stofbrug eller -misbrug m. m. Man må snarere undre sig over, at det kun få steder kom til brud.

Der er i det mindste sat spørgsmålstegn både ved byer og ved industri – måske også ved et »samfund i forandring« i det hele taget. Det er ikke sikkert, at mennesker kan tåle – og vil finde sig i – så hastige og gennemgribende forandringer, som vi har oplevet i de sidste 25 år. Måske er de objektive betingelser for fortsatte ændringer heller ikke længere til stede. Højskolernes vigtigste opgave kan blive at formidle en reaktion, som ikke er reaktionær.

Ændringer i skole og uddannelse

Lad os dernæst se på *ændringerne i skole og uddannelsesforholdene* i det kvarte århundrede fra 1950 til 1975, som mere eller mindre er affødt af de samfundsmæssige ændringer, og som udgør en vigtig del af højskolernes arbejdsbetingelser.

En nogenlunde fyldestgørende redegørelse for de mange ændringer i lovgivningen på hele dette store område ville her tage for megen plads. Der kan kun blive tale om en opregning af de vigtigste initiativer og en antydning af deres indhold og betydning.

Som allerede nævnt er den vigtigste forandring måske den stærkt *udvidede benyttelse af skole- og uddannelsesstilbuddene*. Hvad der i så henseende er tale om, ses bl. a. af flg. tal, som viser antallet af realeksaminer (incl. præliminær- og pigeskoleeksaminer) som procenter af antallet af 17-årige og antallet af studenter- og HF-eksaminer som procenter af antallet af 19-årige:

	Real-eksamen	Studenter-eksamen	HF-eksamen
1950	14,8	4,6	
1960	25,0	6,9	
1965	28,1	10,1	
1970	32,9	14,1	
1975	40,1	18,3	6,5

For realskolens vedkommende sker der noget i retning af en tredobling og for studentereksamen en

firdobling. Lægger man HF-eksamen til, er der tale om en femdobling.

Det kan ikke undgå at få stor betydning for folkehøjskoleundervisningens indhold og tilrettelæggelse – medmindre man da har den opfattelse, at højskole ikke er noget for folk med en sådan skolegang og eksamen, eller omvendt at den er helt uden værdi og betydning i forhold til højskoleundervisningens form og indhold. Begge dele turde være uden forbindelse med dagens virkelighed. Men det afgørende er selvfølgelig ikke, hvad højskolernes lærere og forstandere mener, men hvordan eleverne og deres forældre tænker og handler. Det kan i denne sammenhæng nævnes, at mens der i 1956 – i det første efter den nye grundlov valgte folketing – var 48 folketingsmedlemmer, der i deres biografier oplyste at have været på højskole, var tallet efter valget i 1977 kun 22. Omvendt oplyste i 1977 ikke mindre end 72 at have studentereksamen – samt en HF-eksamen – mens dette tal i 1956 kun var 46. Det kan tilføjes, at i 1977 oplyste 17 at have været på landbrugsskole, mens tallet var 29 i 1956.

Fra den seneste *statistik*, som omfatter elever på frie skoler m. v. 1975–76, og som opgør det samlede antal elever på lange kurser (over 4 uger) til 9764, kan oplyses, at kun 817, altså under 10 procent, havde forladt det almindelige skolesystem efter 6. eller 7. klasse, mens ikke

mindre end 4747, altså næsten halvdelen, havde enten 10. klasse eller 3. realklasse og 2010 var gået ud efter eller i løbet af en gymnasie- eller HF-uddannelse. Det sidste tal dækker mellem en fjerdedel og en femtedel.

Fordelelingen på »bopælsamtskommuner« ser således ud:

Københavns kommune	877
Frederiksberg kommune	96
Københavns amtskommune	872
Frederiksborg amtskommune	512
Roskilde amtskommune	235
Vestsjælland amtskommune	483
Storstrøms amtskommune	391
Bornholms amtskommune	99
Fyns amtskommune	760
Sønderjyllands amtskommune	495
Ribe amtskommune	453
Vejle amtskommune	688
Ringkøbing amtskommune	609
Århus amtskommune	1348
Viborg amtskommune	451
Nordjyllands amtskommune	657
Anden eller uoplyst	738

Selvom denne opstilling på grund af den nye amtsinddeling ikke lader sig sammenligne med tidligere, og selvom varigheden af tilknytningen til »bopælen« kan være tvivlsom, tyder alt dog på, at det ikke længere er Vestjylland, Ribe og Ringkøbing amter først og fremmest, der er de store leverandører af højskoleelever. Århus amtskommune ligger højest, fulgt af Københavns kommune og Københavns amtskommune. Under halvdelen er fra de jyske amtskommuner.

Men spørgsmålet om folkehøjskolernes reaktion på disse ændringer i elevernes skole- og uddannelsesbaggrund skal jeg vende tilbage til. Først et par ord om periodens skole- og uddannelsesreformer.

Den vigtigste er vel *folkeskoleloven af 1958* med den dertil knyttede Blå Betænkning. Mellemskoleeksamen blev afskaffet; til gengæld indførtes prøver efter 8. og 9. og senere 10. klasse, Teknisk Forberedelseseksamen og Udvidet teknisk Forberedelseseksamen. En tre-årig realskole med realeksamen blev en fast del af folkeskolen. I løbet af 1960'erne steg antallet af elever, som fortsatte i 8. og/eller 9. klasse til ca. 90 procent, og fra 1972–73 udvidedes undervisningspligten fra 7 til 9 år. Lovgivningen herom var nærmest en bekræftelse af en allerede stedfunden udvikling nedefra. Noget tilsvarende kan siges om ophævelsen af de forskellige delinger af børnene. Den er også sket gradvis, men hurtigt, nedefra, i kraft af forsøgsbestemmelser, som blev udnyttet i en sådan udstrækning, at det var naturligt at gøre dem til hovedregel. Det gælder både delingen efter 5. skoleår og senere efter 7. skoleår, som kan anskues som en forløber for den afskaffelse af realeksamen, som indeholdes i den nye *folkeskolelov af 1975*. Alle hidtil gældende prøver og eksaminer i folkeskolen bortfalder i sidste halvdel af 1970'erne og erstattes af to: 1) Folkeskolens afgangsprøve, som kan aflægges i 11 fag, og 2) Fol-

keskolens udvidede afgangsprøve, som kan aflægges i 5 fag og kun efter 10. klasse. Den svarer nærmest til realeksamen, men der er ikke tale om en samlet prøve eller eksamen; man kan hverken bestå eller ikke bestå. Der er tale om enkeltfagsprøver, som kan kombineres frit. Man vælger selv, om man vil indstille sig, i hvilke fag og på hvilket niveau. Det spændende er nu, dels hvordan denne ordning vil blive benyttet af elever og forældre, dels hvordan den vil blive behandlet af erhvervsliv og uddannelsesinstitutioner. Det kan kun fremtiden vise.

En anden vigtig reform er *Højere Forberedelseksamen*, som afholdtes første gang i 1969. Anledningen til dens indførelse var den nye læreruddannelseslov, som trådte i kraft samme år, men efterhånden giver den næsten samme adgang til videregående uddannelser af enhver art som studentereksamen. Den er præget af større valgfrihed, og også den kan tages som enkeltfag. Den er principielt åben nedad: Der kræves ikke forudgående eksaminer og skolegang, hvis man ad anden vej har skaffet sig de nødvendige forudsætninger.

Endelig må *Statens Uddannelsesstøtte* nævnes som en vigtig forudsætning for den udvidede benyttelse af hele uddannelsessystemet. En ikke uvæsentlig del af velstandsstigningen kanaliseredes ind i en i virkeligheden storslået supplerings af de få og spredte legatmidler, som ubemidlede

studerende hidtil havde konkurreret skarpt om. Tanken var, at alle studieegnede uddannelsessøgende skulle kunne få dækket de nødvendige udgifter til livets ophold enten ved legater eller ved billige lån. Der kom system i tingene, selvom tanken vel aldrig fuldt ud blev virkeliggjort. Besparelser har forringet ordningen væsentligt, men uden de meget betydelige midler, der i 1960'erne og 1970'erne blev stillet til rådighed, er den udvidede benyttelse af uddannelsesstilbuddene utænkelig.

Spørgsmålet er nu, hvilken indflydelse denne uddannelseseksplosion fik på folkehøjskolernes arbejde og undervisning.

Her har man stort set fastholdt, at man ønsker at stå uden for det officielle uddannelsessystem. Ganske vist medførte debatten om en 12-årig uddannelse for alle på grundlag af den såkaldte Højby-gruppens forslag fra 1973 en vidtspredt drøftelse af højskolernes forhold til uddannelsessystemet og af folkehøjskolens »identitet«. Men dels har der aldrig for alvor været tale om at gøre den 12-årige skole obligatorisk, dels er der tydeligvis hverken økonomisk eller politisk mulighed for mere omfattende reformer på dette område foreløbig.

Folkehøjskolerne er altså ikke blevet trængt af det officielle uddannelsessystem på samme måde som efterskolerne. Vel er tallet på de unge, der fortsætter deres skolegang til 19-års

alderen, steget rundt regnet fra 5 til 25 procent af en årgang, vel har vi fået EFG-uddannelserne og anden udbygning af faglig og erhvervsmæssig uddannelse, som også indebærer forøget almen dannelse ovenpå undervisningspligten, men det er dog langt fra sådan, at det offentlige undervisningsvæsen griber ind over for den klassiske højskolealder – 18 år og opefter – for 90 eller 100 procent af en årgangs vedkommende. Det var efterskolernes situation.

Men ingen har naturligvis brev på, hvad der vil ske i fremtiden. Der er dog tegn i sol og måne, som tyder på, at man, selvom de økonomiske konjunkturer vender, vil betænke sig to gange, inden man (på)byder unge mennesker endnu mere skolegang og uddannelse. For det første har det vist sig nødvendigt at dispensere fra den 9-årige undervisningspligt for et større antal end ventet, udover at 8. og 9. års undervisningspligt kan opfyldes dels i den frivillige, kommunale ungdomsskole, dels ved efterskoleophold, hvilket er et brud med enhedsskoletanken. For det andet viser hele diskussionen om skolen og det omgivende samfund, at indførelsen af arbejdskendskab som fag og tilladelsen til længere praktikperioder i folkeskolens ældste klasser, at noget er ved at vende. Det er arbejde, mange unge længes efter, ikke længere skolegang, gerne arbejde med en tilknyttet uddannelse, men i hvert fald arbejde – hvilket imidlertid som

bekendt for tiden er langt vanskeligere at få eller skaffe end skolegang og uddannelse. Troen på, at 12 års skolegang ville være godt for alle – eller næsten alle – er begyndt at vakle. Hvorfor skal al uddannelse gives eller tages i et stræk i ungdomsårene? Højskolernes samlede erfaring frem til ca. 1960 tilsiger, at nogle års arbejds- eller erhvervserfaring motiverer for en virkelig voksen undervisning – også i mere elementære fag.

På linie hermed ligger det, at en ny og højere vurdering af *praktisk arbejde* synes at vinde frem på efterskoler og folkehøjskoler. Det begyndte med rengøring, madlavning, småreparationer, mindre vedligeholdelser og gik i enkelte tilfælde videre i selvbyggeri, inventarfremstilling, gartneri, landbrug og fiskeri til eget forbrug. De første antydninger af produktion med salg for øje har også vist sig eller er i hvert fald ved at dukke op i horisonten.

Det spørgsmål rejser sig med stigende styrke, om alt dette arbejde er undervisning eller kan forbindes med – evt. træde i stedet for undervisning? Eller man kunne spørge, i hvilken grad de fri kostskoler er eller kan være »anti-skoler«, i den forstand at de hævder og praktiserer, at man kan lære mere uden for klasseværelset eller undervisningslokalet end indenfor?

Denne udvikling begyndte, da vi endnu havde fuld beskæftigelse eller overbeskæftigelse, og en medvir-

kende grund var, at det var både vanskeligt og dyrt at få personale til praktisk arbejde. Man opdagede imidlertid hurtigt de – i visse tilfælde næsten eventyrlige – pædagogiske fordele både for lærere og elever ved selv at overtage en række i kostskole-sammenhæng nødvendige arbejdsfunktioner. Der eksperimenteres livligt, også på skoler der i almindelighed anses for traditionelle, og nogle steder bruges op mod halvdelen af tiden til arbejde, som nærmer sig fremstilling af salgbare varer. Det giver en ny indfaldsvinkel til regning, dansk, samfundsspørgsmål og en række andre fag og emner. Det sætter den teoretiske undervisning på plads i en sammenhæng, kan i hvert fald gøre det.

Skal denne udvikling bremses eller standses? Er der stadig tale om skoler med en almindelig undervisning? Er vort samfund sådan, at den almindelige, unge mennesker mest af alt har brug for, er en arbejdsoplevelse, en erfaring af at de selv kan klare et indlysende nødvendigt stykke arbejde, en virkelig nyttig reparation eller produktion, og at intet derfor i højere grad hører hjemme i en »skole«, selvom det ikke just ligner traditionel undervisning i et klasseværelse.

Højskoleundervisningen

Den forlængede skolegang og uddannelseseksplosionen har naturligvis

medført, at der på folkehøjskolerne er mindre behov for en genopfriskning af de elementære fag: *dansk og regning*, som så at sige alle elever deltog i på et eller andet niveau for 25 år siden. I dag har kun et mindretal disse fag. Den *landbrugsfaglige* undervisning er ligeledes så godt som helt forsvundet, men kun i meget ringe omfang erstattet af mere byprægede erhvervsbetonede fag. Det klares åbenbart bedre af handelsskoler, tekniske skoler o. lign. – og altså af landbrugsskolerne. *Sprogundervisningen* er også reduceret i omfang, men findes en række steder som en vigtig del af den såkaldte HF-forberedende undervisning, som ca. en fjerdedel af folkehøjskolerne tilbyder i en eller anden form. Foruden sprog er det åbenbart navnlig *matematik og fysik/kemi*, som trænger til genopfriskning. Her findes en ikke uvæsentlig tilknytning mellem folkehøjskolerne og uddannelsessystemet.

Enkelte skoler har forsøgt sig med en undervisning, som skulle sætte eleverne i stand til på eget initiativ at indstille sig som privatister til HF-eksamen i et eller flere enkelte fag. En sådan undervisning befinder sig utvivlsomt på kanten af, hvad loven af 1970 tillader, og har da heller ikke vundet større udbredelse.

Det er iøvrigt uhyre vanskeligt at give en almenyldig karakteristik af ændringerne i undervisningens indhold og form. Billedet er meget forskelligt fra skole til skole. End ikke

en gruppeopdeling af skolerne er mulig uden med store forbehold.

Der er dog næppe tvivl om, at *samfundsfag* eller samfundsmæssige og politiske emner spiller en stor rolle på mange skoler, formentlig også en større rolle end tidligere. Ofte foregår det på studiekredsagtig måde med dobbelttimer eller halvdage, udstrakt læsning af bøger, tidsskrifter og artikler og lange diskussioner. Dertil kan knyttes lokale undersøgelser og »projekt«arbejder, udarbejdelse af rapporter eller andre skriftlige arbejder, undertiden optagelser af film og lydband. Visse steder foregår det periodevis, forstået således at man holdvis eller gruppevis anvender al undervisningstid i flere uger på et sådant emne, som iøvrigt ikke nødvendigvis behøver at være af samfundsmæssig karakter. Der synes dog også at være en tendens til, at emner fra *historie, litteratur, religion, kunst, filosofi* osv., som ofte optræder på timeplanen, behandles ud fra en samfundsmæssig synsvinkel, som vel er naturlig for elever, der lever i et samfund, der i den grad er i forandring. Det er ligeledes klart, at *psykologiske, sociale og pædagogiske* emner og fag spiller en rolle, dels fordi mange overvejer at skifte til en pædagogisk eller social-pædagogisk uddannelse og levevej, dels fordi mange unge er usikre på, hvem de egentlig selv er, og hvad de kan og skal bruge deres tilværelse til. Om de finder sva-

ret i disse fag, er en anden sag, men det er ikke mærkeligt, at de søger, hvor det tilbydes. Endvidere synes *formnings- og værkstedsfag* af enhver art at spille en stor og stigende rolle, hvilket måske skyldes, at de trods alt har for lidt plads i det almindelige skolesystem. Eller er det et udslag af, at man vil bruge sine hænder og sin krop? I så henseende er man underforsynet. Selv som »leg«, som »skole«, som selvudviklende »kreativ aktivitet«, kan det give en vis tilfredsstillelse – eller afkobling – at have noget mellem hænderne. Det dybere behov går formentlig på noget, som er alvor og indlysende nødvendigt.

Med *sangen* går det op og ned – efter nok så uigennemskuelige love. Måske kunne højskolernes historie allerbedst skrives som højskolesangens historie, hvilket dog ikke skal forsøges her. Efter den hidtil fyldigste udgave af Højskolesangbogen, den femtende, som kom i 1964 med over 800 numre og melodier til alle (7. oplag, 365.000 eksemplarer) kom den 16. i 1974 med knap 500 numre. Utilfredsheden var så stor, at man i 1976 udgav et tillæg med 31 af de udeladte sange. Noget tyder på, at man i et behjertet forsøg på at være aktuel netop er kommet til at slæbe bagefter. Så hurtigt går det med forandringerne, og så lang tid skal der til for at lave en ny udgave. Meget taler for, at sangen igen er på vej op, og vel

at mærke ikke blot som fremmedsprog visesang. Men også det kan skifte. Sangbogens indhold og omfang er kun et meget ydre kendetegn på sangens betydning. Teoretisk set kunne man nok lave statistikker over, hvilke sange der faktisk synges på højskolerne, men heller ikke det er nok. Hvilken glæde de synges med, hvilke følelser der udtrykkes, hvilke perspektiver de åbner, kan jo ikke måles, og det er det afgørende.

Også med *legemsøvelserne* synes det at gå op og ned. Det må dog straks siges, at gymnastik- og idræts-højskolerne ikke blot har bevaret, men styrket deres position. Ingen af disse skoler synes at have rekrutteringsproblemer, tværtimod. Et mærkbart tab var det dog, at Snoghøj ophørte som gymnastikhøjskole i 1958, og at lederuddannelsen, »delingsførerafdelingerne«, forsvandt på en række af de almindelige højskoler. Det samme gjorde den daglige gymnastiktime, som var en selvfølgelighed på de fleste skoler o. 1950. Andre former for legemsøvelser eller fysisk udfoldelse dukkede op, ofte i forbindelse med dans eller dramatik. »Kropsbevidsthed« eller kropslige udtryksformer skulle opøves. I hvert fald er der adskillige tegn på en nyopstået eller genopstået interesse for legemsøvelser. Måske spiller den økologiske interesse, kampen mod forureningen og for udnyttelsen af naturlig og vedvarende energi også

ind her. Men det er svært at finde en ny fælles stil, nye naturlige fællesformer. De gamle med fane og Hostrupsange, march og kommando har næppe nogen chance, men bortset fra folkedansen, som synes at stå foran en renæssance, øjner man ingen nye fællesformer. Meget synes endnu præget af formløshed og individualisme.

Endelig bør det måske afslutningsvis om undervisningen nævnes, at man kan finde enkelte tegn til en genoplivelse af *foredragsformen*, som det snart gennem årtier har været god tone at tage afstand fra. Helt uddød har den vel aldrig været, men et eller to daglige foredrag som det bærende grundlag i højskoleundervisningen er nok de fleste steder i periodens løb afløst af studier og diskussioner på mindre hold om selvvalgte emner. To eller tre foredrag om ugen findes dog mange steder, men sjældent i sammenhængende serier. Man kunne forestille sig, at behovet for sammenfatninger og overblik, for dybdebøringer og personlige tolkninger af et stof, for sammenhængende fortællinger, og hvad nu ellers den mundtlige foredragsform egner sig til, vil stige, efterhånden som det almindelige skolesystem opgiver overblik og sammenhæng til fordel for perioder og pluralismer. Spørgsmålet er så, om forstandere og lærere magter denne meget krævende form, som utvivlsomt ofte er blevet misbrugt,

om de kan og vil gøre det anseelige arbejde, det er at finde den rette form til det rette indhold, og om de har den livserfaring, som skal til for at benytte denne form med held.

Nye typer af højskoler

Loven af 1970, som er fælles for folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler, indtog de såkaldte *ungdomshøjskoler* under folkehøjskolerne. Af dem er der for tiden 3, idet en er nedlagt. De kan optage elever, som er fyldt 17, men ikke fyldt 19 år ved kursets begyndelse, samt elever, som ikke er fyldt 17, men har gået ti år i skole – atter en antydning af, at folkehøjskolerne baggrund mere og mere bliver skole og ikke arbejde. I praksis er deres fleste elever 17-årige, ca. 15 procent er fyldt 18, og ca. 25 procent er under 17 ved kursernes begyndelse. Ved de almindelige folkehøjskoler skal eleverne være fyldt 17½ år ved kursets begyndelse, hvilket i praksis ikke er meget forskelligt fra den gamle bestemmelse om, at de skulle fylde 18 inden dets afslutning.

Endvidere rummer loven mulighed for at dispensere fra kravene om lange kurser for skoler, hvis undervisning er tilrettelagt for ældre (pensionister). Af sådanne *pensionisthøjskoler* er der godkendt 4, som arrangerer korte kurser året rundt, hovedsagelig af 14 dages varighed. Det kan tilføjes, at antallet af kurser,

særlig tilrettelagt for ældre, på de almindelige folkehøjskoler er stigende ligesom de korte kurser i det hele taget.

I begge ender af aldersskalaen er der altså oprettet særlige skoler og kurser, som i nogen grad isolerer generationerne fra hinanden. En modsat rettet tendens til netop at bringe generationerne sammen på højskolerne mærkes dog også, f. eks. i de såkaldte familiekurser, men også ved de almindelige kurser af forskellig længde.

Udvalget vedr. Folkehøjskolen

Allerede i 1954 nedsatte undervisningsministeriet et »*Udvalg vedr. Folkehøjskolen*« med professor Nyboe Andersen som formand. Det iværksatte en omfattende statistisk undersøgelse: »Højskoleeleverne i 1955« og afgav sin egentlige betænkning i 1960. Det fremgår af denne, at udvalget i høj grad havde fingeren på pulsen, såvel når det gælder de samfundsmæssige forandringer, som siden 1960 er blevet langt tydeligere og helt anderledes har taget fart, som når det gælder ændringerne i skole- og uddannelsesforholdene, hvorom noget tilsvarende kan siges. Ikke mindst fremgår det af et foredrag, som formanden holdt ved det nordiske højskolemøde i 1959 – altså netop mens udvalget var ved at afslutte sit arbejde – under titlen:

»Folkehøjskolen og landsbysamfundets omformning«.

Man kan ud fra en nutidig betragtning undre sig over, at der ikke næres større betænkeligheder ved den hastigt accelererende urbanisering og industrialisering, som var i gang, og man kan indvende, at de tanker og forslag der fremføres, når det gælder folkehøjskolernes fremtidige rolle i dette nye samfundsmønster, er så spagfærdige og stort set har været uden virkning. Men dertil må rigtig nok anføres, at en vis tilbageholdenhed, når det gælder central statslig planlægning af højskolernes fremtidige virke, er udtryk for forståelse af noget umisteligt i højskolernes egenart, samt at ingen overhovedet den gang forudså forureningsproblemer, energikrise og de øvrige viderværdigheder ved det gennemindustrialiserede og gennemurbaniserede samfund, som vi nu mærker på krop og sjæl. Det er nemt nok at være bagklog.

Derimod forudså såvel Nyboe Andersen som betænkningen, dels at opdragelse til *samarbejde* både ville blive et væsentligt behov i samfundet og en fremtrædende målsætning i højskoleundervisningen, dels at der måtte komme en *demokratisering* i selve formen for højskolernes arbejde. De to ting hænger iøvrigt sammen. Højskolelivets bevidste eller ubevidste forbillede kunne ikke blive ved at være gården med det patriarkalske forhold mellem husbond, fa-

milie og medhjælpere, som var en selvfølge i det gamle landsbysamfund og noget naturligt i den hidtidige højskole. Det var ikke længere det, eleverne skulle tilbage til, og det blev efterhånden heller ikke det, de kom fra. At bekræfte dem deri ville være uvirkelig idyl.

Iøvrigt forsøgte man forsigtigt at rejse spørgsmålet om en slags indpassning af et højskoleophold i datidens uddannelsessystem på en række områder. Foruden i uddannelsen af sygeplejersker og børnehavelærere tænkte man sig det indpasset i lærlingeuddannelsen, bibliotekaruddannelsen, i politiets og forsvarrets uddannelser m. fl. Man arbejdede også med tanken om, at et højskoleophold skulle kunne træde i stedet for filosofikum i universitetsuddannelserne. Henvendelserne blev stort set velvilligt, men uforpligtende besvaret og blev ikke energisk fulgt op. Dertil var sansen for betydningen af et højskoleopholds frivillighed måske for stor. Betænkningen og undersøgelserne spillede dog en rolle i forarbejdet til loven af 1970, selvom udviklingen allerede dengang var løbet langt videre.

Lad mig til slut nævne nogle ting, som ikke er kommet med i denne oversigt – først og fremmest af pladsmæssige grunde. Det gælder for det første *økonomiske forhold*, hvor tilskudsloven af 1969 med dens hovedprincip om 85 procents statstilskud

til alle undervisningsudgifter (ikke til kost og ophold, bortset fra at bygningerne betragtes som en helhed) har betydet en væsentlig forbedring – trods diverse senere besparelsesforanstaltninger.

Det gælder for det andet de opsigtsvækkende *kriser* på Ryslinge, Askov, Breidablik og andre skoler i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Der har været vanskeligheder mange andre steder, uden at det i større omfang er behandlet i dagspresse og nyhedsmedier. Der er næppe tvivl om, at såvel lærerindflydelsen som elevindflydelsen er væsentligt forøget på de fleste skoler, og at forstandermyndigheden er tilsvarende reduceret. De allerfleste steder er der skabt et fornuftigt og rimeligt samarbejde, selvom det ofte har været vanskeligt at finde og fastholde hensigtsmæssige former for det. Formelle elevråd eller lærerråd spiller sjældent den store rolle. Det gør derimod viljen til at drøfte alt, høre på alle berørte parter argumenter og rette sig efter dem i rimeligt omfang. Det kan tage tid, undertiden urime-

ligt megen tid, men det kan også i sig selv være en virkningsfuld opdragelse til samarbejde og demokrati – for alle.

For det tredje er der ikke givet nogen oversigt over *forstanderskifter* eller over nedlagte og *nyoprettede skoler* i perioden, hvorved oversigten i nogen grad kommer til at mangle konkrete konturer og farver.

Endelig burde det *nordiske* perspektiv have haft en udførlig omtale.

Hvad vil det næste kvarte sekel bringe? Hvor vil folkehøjskolerne stå ved årtusindskiftet? Vil betingelserne igen være anderledes? De samfundsmæssige og uddannelsesmæssige. Ingen kan sige det. Man kan kun ønske, at de, der til den tid står med ansvaret og mulighederne, på een gang må erkende tidens vilkår og betingelser klart og samtidig vide, hvad der kan hentes i fortiden og traditionen.

(Trykt med tilladelse fra forfatteren og Selskabet for Dansk Skolehistorie. Trykt 1. gang i »Festskrift til Roar Skovmand. 15. juli 1978« i Årbog for Dansk Skolehistorie 1978, 12. årg.).

Humanismens forudsætninger og vilkår

AF GÜNTHER POLLMANN

Humanisme er ikke – som nogen måske kunne forledes til at tro – en livsanskuelse eller livsholdning, som er opfundet og udtænkt i nyere tid. Den har sine rødder langt tilbage i menneskehedens brogede historie, for frem igennem århundreder eller årtusinder at komme til udtryk igennem forskellige tanker, skrifter og handlinger og blive udformet til en åndsstrømning, en medmenneskelig holdning, der i 1400-tallet koncentrerer sig i Norditalien for derfra at brede sig ud over hele Vesteuropa. En af repræsentanterne for denne periode er digteren Petrarca (1304–1374), som genoplivede interessen for oldtidens litteratur og tænkning, interesseområder som netop blev karakteristiske for humanismens tilhængere. Går vi længere tilbage i tiden kan vi som forvarslere for denne humanisme nævne Dante (1265–1321) med hans »Guddommelige Komædie«. Vi bør nævne den romerske filosof Seneca, der omkring år 50 skrev bogen »Om velgerninger«, i hvilken han gør sig til talsmand for et friere livssyn, for det ædle storsind, der med samme værdighed kan give og modtage. Og endelig må man vel nævne Sokrates (469–399 f. Kr.), der betragtede det gode som noget absolut og krævede, at man i alle forhold skulle bruge sin uheldede fornuft og

som sagde: »Hvis jeg var nødt til enten at gøre uret eller at lide uret, ville jeg vælge det sidste«, hvad han jo også gjorde.

Nu er humanisme under ingen omstændigheder noget entydigt begreb. Den kan endog være vanskelig at konkretisere, fordi den indgår som en fundamental bestanddel i mange forskellige ideologier, filosofier og livssyn. Men skal man forsøge at konkretisere begrebet, er det nødvendigt at skelne i det mindste mellem to forskellige anvendelser af ordet: 1. Humanisme er på et tidligere stadium blevet brugt som en fællesbetegnelse for den omfattende interesse for klassisk litteratur, som greb mange mennesker og hvis studium heraf gav inspiration til kunstneriske, videnskabelige og filosofiske præstationer af vidt forskellig art. (Vi bruger denne betydning af ordet den dag i dag, når vi taler om humanistiske fagområder og fakulteter). 2. Humanisme som en bestemt ideologi, der kort kan karakteriseres ved begreberne *individualisme*, *rationalisme* og *tolerance*.

Ved *individualisme* forstår man her den opfattelse, at ethvert menneske har en egenværdi og et formål i og med sig selv. Det enkelte menneske har ret til – ja, det stilles endog som en fordring – til selvstændigt at

udvikle sit tanke- og følelsesliv og derved finde *sandheden*. Religiøse og politiske livsanskuelser er derfor noget, man hverken kan eller bør påtvinge mennesker.

Med begrebet *rationalisme* forudsættes, at mennesket er forsynet med det man kalder fornuft, et naturligt lys kaldet, som en forudsætning for, at vi kan udvikle vor erkendelse og bruge den til at lede os ind på det, man kunne kalde den rette vej i tilværelsen.

Kravet om *tolerance* bliver derfor en nødvendig forudsætning: hvis man anerkender, at alle bør have ret til denne frie åndsudvikling – eller for at sige det mere præcist: retten til at finde sin egen sandhed og indrette sit liv efter den, så må humanismen indeholde kravet om ubetinget tole-

rance overfor de mennesker, der har søgt andre veje og fundet andre livsværdier end én selv. Men for at denne tolerance ikke blot skal ende i formløshed og ligegyldighed, så må disse tre begreber: individualisme, rationalisme og tolerance være uadskillelige. Og man må være villig til aktivitet. For det har sig med en humanistisk livsholdning, som det har sig med et andet og nærtbeslægtet begreb: demokrati, at man aldrig bliver færdig i sin søgen efter sandhed, at det aldrig må stivne i en bestemt form, for omstændighederne hvorunder livet skal leves med sine udfordringer skifter fra år til år, fra dag til dag, ja, fra time til time. Vi har bl. a. og måske især i dette århundrede oplevet, hvad der kan ske, når tingene stivner i en bestemt form. Formløshedens tyranni står også altid på spring. Derfor er det tvingende nødvendigt at vurdere, revidere og omformulere. At være sig traditionen bevidst er også at udvikle den.

Man kan så endelig i forsøget på at definere humanisme henvise til digteren H. C. Branner, når han siger: »Humanist er den, som går ud fra troen på mennesket, idet han respekterer det enkelte menneske som et mål i sig selv, men samtidig erkender sin åndelige og materielle samhørighed med hele menneskeligheden og vedstår sin del af ansvaret for denne helhed.«

Men lad os for et øjeblik vende os mod en tid, der på så mange måder

minder om vores egen, nemlig overgangen fra det femtende til det sekstende århundrede, i et forsøg på at finde nogle af de ydre omstændigheder for humanismens udvikling. Det var en dramatisk periode i Europas, ja, i hele verdens historie: I 1486 vover Diaz sig som den første europæer helt ned til Kap det gode Håb. I 1492 når Columbus til de amerikanske øer. I 1497 anløber Sebastian Cabot Labrador på det amerikanske fastland. Et nyt kontinent opdages og erobres for den hvide race. Vasco da Gama åbner søvejen til Indien, og fra 1519–1522 foretager Magellan menneskets første rejse omkring jorden fra Spanien til Spanien. For alvor er jorden blevet rund. Horisonten er blevet udvidet på mere end en måde, hvilket bogtrykkunstens opdagelse får en afgørende indflydelse på. Den er med til landvindinger, som måske er større end opdagelsen af det nye kontinent. Det kan ikke lyde så mærkeligt, at den tids europæer på baggrund af disse års fundamentale ændringer i livsvilkår og livssyn fik en ubegrænset selvtilid, der også på mange måder gik over i hovmod og foragt.

Det er derfor heller ikke så mærkeligt, at humanismen – der jo satte mennesket i centrum – netop i denne periode fik vind i sejlene så at sige. En af humanismens fortalere fra denne periode vil jeg derfor gerne opholde mig lidt ved og trække frem af glemselen, nemlig hollænderen Eras-

mus af Rotterdam, som levede fra 1466–1533. Hans navn er i dag ukendt for de fleste, men hans arbejde for humanisme og medmenneskelighed har haft afgørende betydning helt ind i vores egen tid.

Erasmus fødtes i Holland, men omstændighederne herom er indhyllet i et mærkværdigt mørke! Et mørke, som Erasmus intet gjorde for at kaste lys over. Det fortælles, at han var uægte søn af en præst, hvilket forståeligt nok var årsag til, at han ikke holdt af at tale om sin herkomst, som forholdene var på den tid. I 1487 træder han ind i augustinerklosteret Steyn, ikke så meget af religiøs tilbøjelighed, men fordi dette kloster ejede det bedste klassiske bibliotek i landet. At han her blev munk, har han senere betegnet som sit livs største ulykke, fordi klosterets mure var for snævre til rimelig menneskelig udfoldelse, således som det var hans ønske og trang. I 1492 blev han præsteviet, men han kom aldrig til at virke som præst, og han undgik behændigt de forpligtelser, som fulgte hermed: at bære præstekjole, at følge fasten, og han vendte aldrig tilbage til klostertugten.

Hans agt var at studere, hans hu stod til bøgerne for der at finde sandheden, samtidig med at hans følsomme gemyt registrerede de forandringer, som skete omkring ham. De første år var en kamp for dagligt brød ofte med regulært tiggeri som eneste udvej. Men aldrig svigtede han sin

vilje til uafhængighed. Og med tiden erhvervede Erasmus en enestående lærdom i klassisk litteratur og i de klassiske sprog, så fyrster til sidst kappedes om hans gunst. En afgørende oplevelse blev hans møde med England, med Oxford. Her møder han blandt andre Thomas More, forfatteren til UTOPIA, bogen om det socialistiske idealsamfund. Det er blevet sagt, at her i England fik Erasmus overstået middelalderen.

Under sit studium af Det nye Testamente på grundsproget græsk (et sprog, som han med sin karakteristiske stædighed havde lært sig på ganske kort tid) opdager han den kløft, der er mellem Det nye Testaments egentlige og sande lære og den kristendom, han så udøvet fra kirkens side. På baggrund af denne opdagelse udgav han en række skrifter, hvor han satiriserede over både kirkens og det borgerlige samfunds fejl og mangler. Og da han ønskede at finde frem til »den under dogmatiske læresætninger skjulte Kristus«, gav han sig i kast med at oversætte Det nye Testamente til latin med kommentarer – den udgave i øvrigt, der af Martin Luther blev anvendt som grundlag for hans tyske oversættelse af Det nye Testamente.

Den Kristus, Erasmus mente at finde, er ham, der i evangelierne meddeler det medmenneskelige budskab. Det fik afgørende indflydelse på det humanistiske livssyn, som fulgte. Det måtte, som Erasmus så det, være

de kristnes fornemste bestræbelse at bilægge stridighederne mellem mennesker. I forlængelse af dette krav fulgte Erasmus' gentagne opfordring til international samdrægtighed og hans fremhævelse af det fuldstændigt tåbelige i nationale stridigheder. Erasmus kan med disse synspunkter vel kaldes den første egentlige europæer. Hans forståelse af kristendommen var, at den i virkeligheden er ideen om et universelt fredeligt fællesskab, og at man derfor ikke opnår dette mål ved at opstille dogmatiske krav til troen, men derimod – gennem fælles bestræbelser – at nærme sig sandheden, som vel at mærke intet menneske på forhånd har patent på.

Det kan næppe undgås her i forbifarten at nævne forholdet mellem Martin Luther og Erasmus af Rotterdam. Luther og Erasmus var tilsyneladende enige på mange punkter. De fordømte afladshandlen og andre udartninger af den katolske kirkes magtmisbrug. De var modstandere af munkevæsenet og de udvendige, teateragtige demonstrationer af religiøsitet. De var imod relikvie- og helgendyrkelsen og andre former for kirkelig overtro. Og de gik begge ind for en fornyet fordybelse i Skriften. Men Erasmus kunne ikke følge Luther, da denne indledte det afgørende brud med den katolske kirke. Erasmus troede til det sidste, at humanismens tanker ville gennemtrænge og dermed ændre kirken

indefra. Fanatisme og fanatikere var det Erasmus afskyede og frygtede mest. Han frygtede, at kirkens polarisering ville fostre fanatikere i begge lejre. Og det tør nok antydes, at hans bange anelser her slog til.

Den afgørende kløft mellem Erasmus og Luther finder man dog i spørgsmålet om, hvorvidt mennesket i sig selv er magtesløst uden Guds nåde og kraft, eller om det er i stand til ved egen kraft at erkende sin stilling og at handle bedst muligt ud fra denne forståelse. Den fundamentale forskel i disse to personers livssyn og det dermed afgørende brud mellem dem kommer derfor naturligt til udtryk, når de hver især skal tage stilling til menneskets frie vilje.

I 1524 udsendte Erasmus et skrift, hvori han imødegik Luthers ubetingede tillid til Guds nåde alene. Erasmus hævdede, at mennesket havde en fri vilje og at det derfor af egen kraft kunne arbejde for at leve et godt liv og således gøre sig fortjent til Guds nåde. Martin Luther svarede med et skrift »Om den trælboundne vilje«, hvor han med fynd og klem argumenterer for, at mennesket absolut ikke har nogen fri vilje, men alene er afhængig af Guds nåde.

Til det sidste forsøger Erasmus at bevare sin åndelige uafhængighed. Han vil være sig selv – han vil og kan ikke vælge side. Han håber til det sidste, at fornuften vil sejre og stridighederne høre op. Men hans lod bliver den – jeg havde nær sagt nød-

vendigvis – at han bliver forkættet af fanatikere fra begge sider. Det humanistiske livssyn han havde kæmpet for blev kvalt i den religionsstrid, der nu i de følgende århundreder skulle fare hen over Europa som en svøbe og påføre urimelige lidelser for hundredetusinder af mennesker. En medvirkende årsag til at Erasmus glemmes som historisk person er nok også den, at han aldrig – som Luther – nåede ud til folket. Han skrev på latin, han holdt sig inden døre i bibliotekerne, salonerne, studerekammerne, altså fjernt fra det pulserende folkeliv, hvor Luther jo stillede sig midt i stormen og råbte højere end den. De var to vidt forskellige temperamenter. – Det er måske humanismens lod at blive glemt, fortrængt eller overset i perioder, hvor stærke og fanatiske kræfter slippes løs. Noget kunne tyde på det. Men frø, som én gang er sået, overvintrer i lange tider og kan spire, når man mindst venter det og når man mest har brug for det. (Dette er måske mere et ønske og håb, end det er en realitet). Erasmus af Rotterdam var med til at så troen på individet, fortrøstning til fornuften og kravet om tolerance. Han bekæmpede misantropi, overtro og fanatisme.

Nu er humanisme ikke bare en teoretisk procedure, som man kan sidde i ro og mag og diskutere ved diverse sammenkomster. Lige som alle andre ideologier skal den leves, praktiseres for at blive eller forblive

en realitet. Det betyder, at den i høj grad og vel først og fremmest er afhængig af disse praktiske ydre omstændigheder. Humanismens vækst og udvikling stagnerede på grund af de voldsomme begivenheder, som fulgte i reformationens kølvand. Dens spor blev igen tydeligere under oplysningstiden i 1700-tallet i troen på kundskabens magt, menneskerettighedserklæringen, den forbedrede retsbevidsthed og parlamentarismen – alle begreber, hvori humanismens ideer udgør en vigtig bestanddel. Følger vi disse goder frem til vort eget århundrede, så havde de – trods mange åbenbare og tydelige uretfærdigheder i denne verden – været med til at skabe en stemning af positiv tro på menneskets udvikling. Men denne tro, som altså i sig havde grundlæggende humanistiske tendenser, fik et alvorligt og afgørende knæk med udbruddet af den første verdenskrig. Sejren var kortvarig. Da freden brød ud, stod man på ruinerne af livsholdninger, som man ikke havde kunnet bære, som ikke havde kunnet redde menneskeheden fra krig og fordærv. Nu skulle nye livskvaliteter formuleres. Den fortabte generation, eller generationen som snublede i starten, skulle nu finde frem til en livsform, en livsholdning, som kunne gøre denne verden mere menneskevenlig og give tilværelsen et mere menneskeværdigt indhold. Man tøvede for længe, var for splidagtige med sig selv, hvilket der i grunden ikke var

noget at sige til. For inden man havde fået set sig om, havde andre destruktive kræfter taget magten med facisme og nazisme som følge, og den anden verdenskrig var en realitet. En kulturel, politisk og økonomisk verdenskrise havde dermed skabt en krig, der i grusomhed overgik alle andre. Det tør antydes, at det ikke går stort bedre nu, når man lader blikket glide jorden rundt.

Humanisme er en fordring, der stilles til os hele tiden. Men det ligger i dens natur, at denne fordring ikke skrives op i ansigtet på os. Den sætter os ikke kniven på struben. Den henvender sig til vor fornuft. Den siger bl. a., at sandheden ikke bliver mere sand, fordi den brøles ud med stormens styrke. Måske har humanismen, udtrykt i respekten for individet, troen på fornuften og kravet om tolerance, for længe fristet en indelukket studerekammertilværelse? Det er måske på høje tid at tænke på, at humanisme nødvendigvis må have nogle ydre rammer at trives og gro i. Ja, at den livsnødvendigt kræver det for at kunne overleve og få den afgørende indflydelse, som jeg gerne ser, den får.

Skal man ud fra dette prøve at se på humanismens vilkår i dag, så må man spørge: Er der plads til den individualisme, som er en forudsætning? Er der lydørhed for den fornuft, ethvert menneske er i besiddelse af? Er der rummelighed nok til den tolerance, som er det frie menneskes

forudsætning? – Skal jeg svare kort, så må svaret blive et deprimerende NEJ, sådan som jeg ser det lige nu. Årsagen til dette fatale nej ser jeg begrundet i den polarisering, som jeg oplever finder sted såvel globalt som i det danske samfund. – Polarisation her forstået som en stadig øgende afstand mellem meninger, ståsteder af politisk og kulturel art og en mere uforsonlig holdning disse synspunkter imellem. Men jeg tror og håber, at det i mangt og meget skyldes misforståelser – at det mere fundamentalt skyldes, at vi er fremmede for hinanden i sproglig sammenhæng. Vi taler ikke samme sprog. (Det skal jeg vende tilbage til). – Lad mig forsøge med et eksempel: Går vi tilbage til atommarchernes tid, så er det min absolutte overbevisning, at motiveringen for at deltage for langt de flestes vedkommende havde et humanistisk indhold, nemlig dette, at med atombombens rystende realitet og fortsatte risiko var den en dybt alvorlig trussel mod menneskehedens frie, selvstændige livsudfoldelse. Mennesket var ikke længere herre over sin egen tilværelse, for et enkelt uansvarligt individ kunne – ved blot at trykke på en knap – udløse en atomkrig, som ville ramme alle, skyldige som uskyldige, med så fatale følger, at man næppe havde eller har fantasi til at forestille sig dem. Atom-marchdeltagerne fik hurtigt klistret den etikette på sig, at det var de venstreorienterede kræfter, som forsøgte at

nedbryde lov og orden. Det var forkert. Og det var at give de venstreorienterede en ære, som ikke tilkom dem. Her havde vi et bevidst forsøg på at skabe en polarisering, som ikke fandtes. Bevæger vi os frem til dagens Danmark og til atomkraftspørgsmålet, så er vi inde i samme problematik. Spørgsmålet om atomkraft eller ej er ikke et politisk spørgsmål (med mindre man vil fastholde, at alt som vedrører mennesket er politik, selv kærlighed), det er et humanistisk spørgsmål. Det er et spørgsmål, om man overhovedet vil give det enkelte menneske mulighed for at vælge sin egen sandhed. Det kan man ganske enkelt ikke under denne trussel. Derfor finder jeg også tanken om et vejledende valg for eller imod atomkraft direkte uanstændig.

Humanisme er en fordring, har jeg sagt indtil flere gange. En fordring skal formuleres i et sprog, der kan forstås af alle. Og her mener jeg, vi er ved et af vore væsentligste forståelsesproblemer i dag. Vi taler dansk, men vi forstår ikke hinanden. Sproget er vort vigtigste kommunikationsmiddel, men vi kommunikerer alt for dårligt eller slet ikke. Jeg tror, at årsagen til humanismens krise, til polariseringen, inderst inde er et sprogligt problem. Det går med os, som det gik med dem, der ville bygge tårnet i Babylon, hvis vi ikke besinder os i tide. – Jeg tænker naturligvis ikke på det danske sprogs dialekter, de åbner mere, end de lukker. Jeg

tænker f. eks. på de forskellige faggrupperes specialiserede sprog. Vi forstår ganske enkelt ikke, når almene videnskabelige problemer præsenteres for os. Netop det, der er afgørende at forstå. Videnskaberne har hver deres jargon. Vi bliver konfronterede med abstrakte symboldannelse indenfor psykologi, sociologi, nationaløkonomi og politik. Vi forstår ikke, hvor det er livet om at gøre, at vi forstår. Somme digtere skriver, så de først skal fortolkes i flere led, før den almindelige læser forstår dem. Og sidst – men værst – politikernes sprog, som i uhyggelig grad savner indhold og er så fuldt af klicheer, så der næsten ikke er tale om sprog, men nærmere nogle uarticulerede strubelyde. Sproget skulle være »min moders stemme« sådan at forstå, at det var noget fortroligt og

forståeligt, noget som bandt os sammen som folk, som danske. Voltaire har sagt et sted, at vil man tage et folks identitet fra det, så skal man bare forbyde det at tale deres eget sprog. Det er unødvendigt for nogen instans at forbyde os at tale vort eget sprog, for vi er selv godt på vej til at destruere det.

Dette, mener jeg, er et fundamentalt problem i dag. Et problem i al formidling hvad enten det er om humanisme, om kristendom, om politik, om forholdet menneske og menneske imellem. Derfor er netop dette en fantastisk udfordring til højskolen. Om den evner det, ved jeg ikke, men jeg ved én ting: den skal forsøge af alle kræfter.

Jeg ønsker jer alle en glædelig jul og et godt nytår.

1960-ernes politisering – 1970-ernes folkelighed

AF ALGOT ØHLENSCHLÆGER

Det er klart, at hvis man i højskolen skal komme hinanden i møde »der hvor man står«, er det utilstrækkeligt at gå ud fra umiddelbare og forskelligt farvede personlige indtryk. Man må også have forudsætning for at forstå hinandens situation på baggrund af den fælles samtid.

I anledning af, at dette årsskrift er Vestjyllands Højskoles tiende i rækken, skulle dette indlæg udgøre et forsøg på at skitsere et omrids af det, som prægede tiden i Vestjyllands Højskoles første tiår, med udgangspunkt i 1970-ernes folkelige strømning. En sådan beskrivelse vil nødvendigvis rotere om ungdoms- og studenteroprøret i 60-ernes slutning.

Velfærdsstaten

Efterkrigstidens velfærdsopsving byggede på, at en »styrkelse« og udvidelse af verdensmarkedet gav billige råvarer (f.o.f. lave oliepriser) i slutningen af 50-erne. Det hurtige opsving blev i Skandinavien formidlet af socialdemokratisk udformet statsintervention, dvs. støtte til investeringer samt stigning i statsligt formidlede ydelser. Det skabte fuld beskæftigelse, øget social tryghed, sti-

gende realløn, bedre boligforhold. Disse forbedringer i levevilkårene fremstod som velfærdssamfundets velsignelser.

Selv om »velfærdens« ikke betød omfordeling af rigdom, indebar den strukturelle ændringer i samfundet. Danmark blev industrikapitalistisk domineret, landbrugets betydning faldt kolossalt. Statsapparatet blev udbygget og dermed antallet af offentligt ansatte. Det gjaldt til dels centraladministrationen, men f.o.f. social- og sundhedsvæsen og uddannelsessystemet.

Uddannelses-ekspansionen skabte grundlag for det senere studenteroprør, idet forvandlingen af eliteuddannelserne til masseuddannelser gav en stærk stigning i antallet af studenter, som ikke på forhånd var akademisk tilpassede.

En anden strukturel ændring, som fulgte af kapitalrigelighed, var overgangen til stordrift. Muligheden for kapitalintensiv produktion skabte øget specialisering og vækst i de enkelte bedrifter/virksomheder, og derefter fulgte kapitalkoncentrationer, som bragte flere produktionsniveauer under samordnet kontrol. Samtidig skete der en specialisering i anven-

delsen af byområdernes arealer, så byerne blev funktionsmæssigt opsplittet, samtidigt med at de voksede. (Nye industriområder, kontorområder, boligområder, grønne områder).

Effektivitet og teknisk-videnskabelig rationalitet blev tidens herskende ideologi.

Men alt dette førte også til øget umyndiggørelse og fremmedgørelse midt i velfærdsopsvinget. Arbejdet blev dehumaniseret, hvilket man kompenserede for med øget forbrug. Og kritikken af denne side af udviklingen er en central del af den protest, der har præget 60-erne og 70-erne.

Den første kritik kom med »nyradikalismen«, som havde sammenhæng med den modernistiske litteratur. Denne nyradikalisme spillede en vis, om end vag, politiserende rolle, bl. a. med en række samfundskritiske revyer i begyndelsen af 60-erne.

Også kvindebevægelserne har baggrund i velfærdsopsvingets strukturelle ændringer. Med kvindernes inddragelse på arbejdsmarkedet kom en stor del af de øgede statsligt støttede aktiviteter til at bestå i en overtagelse af visse familiefunktioner, således at kærnefamilien blev tømt for meget af sit meningsfulde indhold, samtidigt med at den blev stærkt opreklameret som forbrugerenhed. Dette måtte nødvendigvis føre til krise og fremprovokere kritik af kønsrollerne og kravet om alternative samlivsformer.

Oprustning og krig

Ironisk nok blev det imidlertid udenrigspolitiske forhold, der gjorde, at de nye mellemlagsstudenter vendte kritikken af forholdene i arbejdslivet og privatlivet fra en kritik af symptomer til en mere grundlæggende kritik af den kapitalistiske samfundsorden.

Det var udbredelsen af atomvåben samt Vietnamkrigen, der satte bevægelsen i skred med protester, der i virkeligheden byggede på det socialdemokratiske samfunds egne præmisser. Der var jo en paradoksalmodsætning imellem bestræbelserne på at skabe social sikring og tryghed – og så den udvikling i atombevæbningen, som udgjorde en global trussel. Og der var en lige så paradoksalmodsætning imellem den socialdemokratiske bestræbelse på social fred på den ene side, og på den anden side vor allierede NATO-partner USAs barbariske krig mod det vietnamesiske folk.

Da politikerne ikke viste lydhørhed over for de protester, som syntes at bygge på deres eget grundlag, men afviste dem, skete der et voldsomt brist i respekten for det parlamentariske demokrati og autoriteter i det hele taget.

Aktiv deltagelse

Netop på baggrund af, at politikerne lukkede de politiske kanaler med afvisninger, der fremstod som hykleri

og forrædderi over for lighedsideologien, skal vi forstå det måske væsentligste træk ved 60-ernes politisering: Man måtte manifestere sig uden om parlamentet, protesterne blev til *protestbevægelser*, hvori den *personlige involvering* blev et hovedelement. Både atom-kampagnen og Vietnambevægelsen var nye former for politisk aktivitet, som involverede deltagerne på en anden måde end den blot formulerende eller organiserende. Man var selv med. For ungdoms- og studenteroprøret blev således netop aktivismen afgørende. Dertil kom senere den sociale ulydighed som et politisk redskab i form af husbesættelser (slumstormerne m. fl.), universitetsbesættelser m. m.

U-landene

Men hvorledes var der sammenhæng mellem harmen over Vietnamkrigens barbari og atomtruslen og ungdoms- og studenteroprørets fundamentale afstandstagen fra velstandssamfundets værdier?

Nøglen til denne sammenhæng finder vi i det begreb, som placerede Vietnam i en global problematik: »Den 3. Verden«.

I slutningen af 60-erne skete der en veritabel eksplosion i antallet af teoretiske og praktiske beskrivelser af de underudviklede samfunds afhængighed af den industrialiserede verden. Interessen samlede sig især om de råstofrige områders økonomiske afhængighed, som om nødven-

digt blev opretholdt med militær intervention. Og her havde supermagterne i øst og vest intet at lade hinanden høre.

De hidtidigt hyldede teorier om, at de primitive samfund ville udvikle sig til industrialisering og velstand, men blot var »forsinkede« i forhold til den rige verden, blev fejet af bordet, ja, fremstod som i bedste fald fatalt naive. Hermed var der indledt en fagkritisk kamp på læreanstalterne, som førte politiseringen dybt ind i videnskabernes verdensbillede. Den Marx'ske videnskabsteori, som bygger på Hegels helhedssyn på menneskelivet, blev taget op. Med denne kunne man forklare sammenhænge, hvor empirismen tidligere havde delt videnskabernes emner og dermed virkeligheden op i små isolerede, historieløse enklaver.

Med erkendelsen af, at velstandsopsvinget havde som forudsætning, at millioner af mennesker i u-landene bliver holdt i en for os nærmest ufattelig armod, rettedes kritikken mod vækstsamfundets fundament: Kunne »systemet« ikke fungere, uden at produktionsstigning, øget eksport og forbrug og dermed udbytning af de fattige men råstofrige lande var »naturlove«, så måtte man opbygge et andet samfundssystem.

De hjemlige menneskelige omkostninger: fremmedgørelse, stress, familiens funktionstømning, konkurrencementalitet og forbrugerismen, blev nu set i denne større sammenhæng.

»Mod-kultur« og folkelighed

For masser af mellemlagenes unge fra de store årgange betød dette, at de værdier, der havde været bærende i deres hjem op igennem deres barndom og ungdom, fremstod som falske og måtte forkastes.

Men her må det understreges, at modet til denne afstandtagen, overskuddet til at tænke på andet end dagen og vejen, overskuddet til at tænke sig kritisk om og indse, at vækstsamfundet krævede for store menneskelige og åndelige omkostninger, havde i sig selv den sociale og materielle sikkerhed som nødvendig forudsætning.

På en privat foranledning argumenterede jeg selv omkring årtiskiftet sådan her:

De store årgange

Der sidder en generation og græder i en bilkø på vej til paradiset.

På skærme og snuder med muntre farver:

Beatles, Marx og Mao

og navne med sprøjtede typer:

»Friheden«, »Velfærden«, »Freden«.

I luften er der pop og smog, og vejservice på alle frekvenser:

se dit snit og giv gas – overhal, vind terræn

og giv tegn med et smil.

I drive-in-kirken gratis forfriskning og dagens ord pr. hulkort:

Du må ikke tage

produktionens navn forfængeligt!

Du skal købe og lade købe!

Du skal forbruge og lade forbruge!

Din sjæl tilhører den

hellige konkurrence!

Dit kød er skrøbeligt,

men velsignet og beskyttet af

effektivitet og export!

Se dit snit og giv gas – overhal, vind terræn

og giv tegn med et smil.

Bagagen er private skøder

på succeser, fremskridt, positioner.

Dette er generationen som ejer

ejer freden, universet, en fremtid,

som de gamle måtte slås for

med kanoner.

Arven er solide institutioner,

alle ejer mænd, ejer børn, ejer koner.

Det sikreste skøde lyder på friheden

til initiativ,

at tage chancen

og lutre sig i konkurrencen,

til at investere i sulten

uden at være beskeden,

og til hvadsomhelst andet

som kan gavne

betalingsbalancen.

Det flotteste skøde sikrer tolerancen

og giver ret til alt forskelligt

– men under ansvar, det er da klart:

du må ikke tage

produktionens navn forfængeligt!
Du skal købe og lade købe!
Du skal forbruge og lade forbruge!
Din sjæl tilhører den
hellige konkurrence!
Dit kød er skrøbeligt,
men velsignet og beskyttet af
effektivitet og export!

Se dit snit og giv gas – overhal, vind
terræn
og giv tegn med et smil.

Der sidder
en generation.

Da den personlige involvering som
nævnt var så afgørende, indebar en
politisk stillingtagen, at man i sin
livsførelse måtte adskille sig fra det,
den politiske aktivitet var rettet
imod. Gjorde man ikke det, var det i
sig selv en fornægtelse af sagen.

I første halvdel af 70-erne oplevede
vi derfor, at der udvikledes, hvad
man kunne kalde en mod-kultur og
en lang række alternative miljøer. De
kendteste eksempler er de mange so-
ciale eksperimenter, hvoraf nogle har
været meget omstridte: Det nye Sam-
fund, Christiania, bolig- og arbejds-
kollektiver m. v.

Desuden opstod der en række sam-
menhænge, hvor man i lyset af, at
hele hverdagslivet, også den del der
er uden for arbejdspladsen, blev
inddraget i den politiske sfære, dan-
nede fællesskaber med det formål at
sikre de nære levevilkår. Jeg tænker

her bl. a. på de mange beboerforenin-
ger og beboergrupper, som har gjort
store indsatser for at forbedre bolig-
og nærmiljø, trafik-, lege- og skole-
forhold, og som derved har skabt
lokale fællesskaber, kulturelle mod-
træk imod centralisering og umyndig-
gørelse.

Disse samværs- og aktionsformer
har desuden fostret en hel kunstne-
risk bølge, først og fremmest ved at
man har brugt plakatfremstilling,
musik og teater for at gøre opmærk-
som på de fælles problemer. Det
samme er tilfældet hos de brede
folkelige bevægelser, som opstod for
at skabe en folkelig debat om væsent-
lige samfundsproblemer med ikke
blot lokale, men også nationale og
overationale perspektiver. Blandt
disse kan nævnes Folkebevægelsen
mod EF, NOAH, OOA m. fl. Det
netop overståede folketingsvalg
(23/10-79) har med al tydelighed
vist, at det er i disse folkeligt brede,
tværpolitiske græsrodsbevægelser, at
den væsentlige og kvalificerede sam-
fundsdebat føres idag.

Der er kort og godt tale om, at der
ud af politiseringen i 1960-erne, med
den særlige form den fik, i 1970-erne
er vokset en helt ny folkelighed.

Det kan naturligvis ikke forties, at
der ud af »ungdomsoprøret« i
60-erne også opstod former for sam-
tidsfornægtelse, som aldrig kom
videre end til fornægtelsen, og som
førte til værdinihilisme, selvdestruk-
tion og virkelighedsflugt. Men det er

på ingen måder en fremherskende tendens, selv om den indeholdt nok så tragiske sider, f. eks. narkotika-problemer.

På tærsklen til 80-erne

Det er alligevel denne side af »ungdomsoprøret«, som i visse dele af pressen er blevet trukket frem som det essentielle. Det er såmænd den samme del af pressen, som nu, hvor der er økonomisk »krise«, låner plads og våben til de kulturelle mørkemænd og går i felttog imod f. eks. Christiania, kalder græsrodsgrupper for potentielle terrorbander m. m. Det er ganske klart det »system«, som kritiseredes i 60-erne for dets indbyggede menneskelige omkostninger, der er i krise. Og da man ikke har nogen teknisk løsning på denne krise, forsvarer man panikagtigt samfundsordenens præmisser med udfald imod de grupper, som anfægter dets bureaukrati og centralistiske institutioner.

Disse udfald virker i samme retning som mistænkeliggørelsen af de arbejdsløse og går hånd i hånd med filmindustriens lancering af nye

mandlige plastichelte og de pacifiserende høje hæles genkomst. Hvorledes disse tendenser forudsætter hinanden vil vi se tydeligere om 10 år. Men jeg tror desværre, at der i disse år slås brød op til en generation, som er mere bekvemmelig og især *bekvem*. En generation med færre muligheder, og som ikke kommer til at lære nødvendigheden af sammenhold og samarbejde, men som må »tænke på sit eget« og tro på den stærkes ret.

De pluralistiske højskoler har haft den nye folkelighed på programmerne under titler som »alternative samfund«, »græsrodsbevægelser«, »lokalsamfund« m. m. Der har tilsyneladende også været stor interesse for disse emner.

På denne måde har højskolen gennem 70-erne formentlig haft en rolle som mobiliserende faktor for det folkelige arbejde.

Spørgsmålet ved indgangen til 1980-erne er så, om højskolen fortsat vil pålægge sig denne rolle, selv når der med den næste generation formentlig sker et fald i *efterspørgslen* efter de emner, som knytter sig til 1970-ernes folkelighed?

Højskole og ideologi

AF JØRGEN KNUDSEN

Hvis man ved ideologi nøjes med at forstå selve det udadtil proklamerede livssyn, vil man i et samfund som vort gå fejl af det afgørende. Det ville være lige så naragtigt som at beskrive folkeskolens ideologi ud fra dens formålsparagraf eller danskernes ud fra grundloven. Et livssyn kommer til udtryk på mange måder, naturligvis også gennem festtalerne, men mere troværdigt gennem ejermandens adfærd i det daglige og allerklarest, når man sammenholder denne adfærd med festtalerne, sammenholder praksis med den teori, den påberåber sig. Det er nemlig karakteristisk for netop vort samfund, at vi ofte bærer eet livssyn frem i tale og skrift, et temmelig andet i gerning. Dette kaldes også uoprigtighed, og uoprigtighed er et nøglebegreb, når man vil forstå vor tid.

Ser man på den proklamerede ideologi, er det let at registrere de forskellige politisk-ideologiske fronter indenfor højskoleverdenen, sådan som de er kommet til udtryk i programmer og årsskrifter, lejlighedsvis i konflikter og pennefejder. Vi har, som man vil vide, på den ene side de »bekendende«, på den anden side de »pluralistiske« højskoler, de bekendende igen inddelt i socialistiske og

kristne, de pluralistiske i mer eller mindre progressive (på den ene side dem der skilter med projektarbejde og medbestemmelse, på den anden side dem der taler om »besindelse på menneskelivet« og andre vendinger af samme gamle skuffe).

En overset, men illustrerende parallel har vi i dagspressen, med på den ene side aviser som Land og Folk og Kristeligt Dagblad, der henvender sig til mennesker med bestemte anskuelser, på den anden side f. eks. vore provinsaviser, som for at få udstrakt salget til flest mulige indbyrdes uenige læsere på egnen gør alt for at tone den traditionelle ideologi ned (uden derfor at svinge den, man kan jo nøjes med at udtrykke den så kedeligt, så ingen gider læse det – se deres lederartikler) og åbne sig for synspunkter af forskellig art (læserbrevens større plads i avisens billede, bidrag fra politiske modstandere på debatsiden).

Det er klart, at man for at vurdere en avis ikke kan nøjes med at læse dens lederartikler, men også må søge det livssyn, der rent faktisk kommer til orde gennem prioritering og redigering, valg af og fravalg af stof og fotografier, opsætning og sprogbrug, altså alt det som i et samspil med

lederartiklens proklamationer betinger avisens samlede virkning. Jeg vil dér vove den generalisering, at afstanden mellem proklamation og virkelighed som regel er større i den typiske provinsavis end i Børsen eller Socialistisk Dagblad, og at der i denne uoprigtighed ligger et vigtigt ideologisk budskab: et budskab om at sandheden er ilde hørt og bedst fortiet, at livet må leves med en vis grad af uoprigtighed for ikke at åbne pinlige afgrunde, og at dette er noget man forresten ikke skal bryde sin stakkels lille hjerne med, der er problemer nok endda.

Man vil øjne parallellen til højskolens verden. Også på vore højskoler har ideologien eller livssynet to helt forskellige funktioner – på den ene side som en vare der skal lokke kunder til butikken, på den anden side som det der rent faktisk styrer livet på skolerne. Den udadtil proklamerede ideologi har traditionelt været central i højskolernes markedsføring. Ikke mindst i tider med skærpet konkurrence – på højskoleområdet ganske som på alle andre – er markedsføringen vigtig. Når en højskole i en annonce karakteriserer sig selv som havende »både respekt for traditionen og åbenhed overfor skiftende tiders skiftende krav«, så ligger der heri både en anglen efter traditionelle og efter mere progressive, men især vel efter ubesluttsomme kunder – samt en påstand om, at hele denne uoprigtige holdningsløshed er

noget andet end holdningsløs uoprigtighed, nemlig simpelthen en overbevisning!

Det var hele denne uoprigtighed, ungdomsoprøret vendte sig mod for en halv snes år siden, i en skøn og forfløjten vision om en verden, hvor mennesker mente hvad de sagde og sagde hvad de mente. Det var for dårligt – syntes vi – at tale om demokrati, når man ikke lod eleverne få nogen baggrund for at deltage i nogen beslutninger, og når man fastholdt en magtpyramide bestyrelse – forstander – lærere – elever – rengøringspersonale. Det var for dårligt at tale engageret om verdens skæve gang (i Vietnam f. eks.) uden at engagere sig. Det var for dårligt at tage Grundtvig i munden, men lægge undervisningen til rette, så den bremsede elevens muligheder for selvstændiggørelse. Det var for dårligt ikke at opslå sin ridderhjelme, tage parti og bekende kulør, og derpå besmykke sin distræte og ubesluttsomme iagttagerholdning med ord som tolerance, pluralisme, »respekt for traditionen og åbenhed overfor skiftende tiders skiftende krav« eller tilsvarende vendinger af den art, som højskolefolk altid har været mestre i at trylle op af hatten.

Overfor alt dette voksede et krav om at tage eleven alvorligt som et voksent menneske, at tage verden alvorligt som en valplads for frigørelsens og undertrykkelsens kræfter og at tage sig selv alvorligt som part i striden, ikke kun iagttager af den.

Det var noget af dette, der omkring 1970 førte til konflikter på en række højskoler – Ryslinge, Vallekilde, Breidablik, Askov og Den internationale højskole bl. a. Her tørnede livssyn sammen, så det var en lyst, alle sagerne endte ganske vist med, at de oprørske elementer blev lempet på porten, men de tilbageblevne tog sandelig ved lære af det skete. Både i markedsføring og i dagligdag. I markedsføringen kappedes de med oprørrets egne om at bruge de nye gloser – medbestemmelse, selvstyrende grupper, elevdemokrati o.s.v., og i dagligdagen overførte man selvforvaltningsprincippet, så eleverne nu fik medansvar både for emnevalg og pædagogisk tilrettelæggelse – og for opvask og rengøring.

Alligevel er det vist klart for enhver, at disse forandringer – fjø også til dem nedtrapningen af det traditionelle foredrag – ikke på nogen afgørende måde har ændret vore hæderkronede højskoler. For ret at vurdere hvilken rolle de spiller, må man imidlertid se på det samfund de fungerer i. Hvad er ideologien, livssynet, holdningen – den reelle, ikke den proklamerede – i dagens Danmark? Groft vil jeg hævde, at den gennemgående holdning kendetegnes af ord som afmagtsfølelse, skæbnehengivenhed, forhåndsopgiven. Hvad man i gamle dage kaldte for Herrens veje eller skæbnens vilje, det hedder i dag udviklingens krav. Forlængst har folket opgivet kampen for at styre

landet og nøjes nu med illusionen om at have et folkestyre, illusionen om medbestemmelse, og det fromme håb om at politikerne er bedre til at klare ærterne end vi andre – og at livets mening iøvrigt må søges i privatlivet. Dette er en holdning, som heldigvis ikke behøver blive ganske bevidst, da den ytrer sig på den diskrete måde, at man *ikke* gør oprør, når det er pengene og ikke folket der styrer os, og styrer os ud i krisen, *ikke* siger fra, når politikernes eneste kriseforslag handler om at eksportere arbejdsløsheden til andre lande, *ikke* gør andet end at lade tingene køre »deruda'« og lade fanden hytte sine, så længe man selv kan hytte sig selv. Når bureaukrati og moderne teknologi forstærker umyndiggørelsen, så er også dette »udviklingens krav«, og der er ikke andet at gøre end at håbe, at man ikke selv bliver ramt. Og når man er uheldig og rammes, så man bliver overflødig, er der ikke andet at gøre end indrette sig med det og prøve at få tiden til at gå uden at blive forrykt, her kommer underholdningstilbudene ind, fra TV til højskoleophold. Kort sagt, en ny almue er ved at opstå. Dette er den modsatte situation af den, som højskolen fødtes i. Skal man bedømme højskolen i dag, må man derfor spørge: bekæmper den denne udvikling eller støtter den den?

Efter at have bladet sidste årgang af Højskolebladet igennem er jeg ikke i tvivl: højskolen har meldt sig under

uoprigtighedens faner, højskolen oplever sin daglige virkelighed som så pinlig, at den ikke ønsker at diskutere den offentligt. Med ganske få undtagelser handler artiklerne i dette højskolens eget organ om alt andet end om det, der immervæk må være det centrale på højskolerne, nemlig livet på dem – hvordan går det på disse skoler, hvad bakser man med, ud fra hvilke pædagogiske overvejelser, hvilke succes'er og fiaskoer kan man registrere, hvordan er eleverne i år ifølge lærerne, hvordan er lærerne i år ifølge eleverne? o.s.v.! Højskolebladet, det naturlige forum for erfaringsudveksling om alt dette, er i dag et forum for tavshedsudveksling om det, højskolelærere har tilfælles i det daglige. I stedet gør disse mennesker da det i bladets spalter, som vi andre gør, når vi af tilfældige omstændigheder er tvunget til at være sammen med mennesker, med hvem vi ikke har noget at snakke om – læseren kender situationen fra en elevator. I Højskolebladet snakker man vel ikke om vind og vejr, men så i det mindste om u-lande, om Elsams kulkøb og atomkraft, om gamle malerier, Sydafrika, kulturpolitik, og hvad man nu sådan ellers kan finde på af almene og uforpligtende emner. Højskolebladets tavshed om højskoleforhold er et godt barometer for, hvor meget højskolefolk mener, der er grund til at fortie om deres egne forhold.

Men selvfølgelig er det også pinligt for mennesker af Grundtvigs æt at

være med til at gøre nøjagtigt det modsatte af det, den gamle forsøgte: nu gælder det om at gøre et folk til en almue, at få unge mennesker til at tilpasse sig det forhåndenværende samfund. Ikke tilfældigt er de »kreative« fag kommet på mode de senere år – vore dages parallel til den gamle almues broderier, manglebrætter og kniplinger hedder en sund hobby.

Snoskeforvirrede unge mennesker, overvældede af en uoverskuelig eksistens i et uforståeligt samfund med uklare krav fra mange sider og med lokkende tilbud om bekvem afhængighed fra endnu flere tager på højskole for at lade sig underholde på en ny måde og finde lidt fællesskab i skibbrudet.

Naturligvis skal tampen brænde! De kreative fag er ikke nok. Derudover lokkes eleven til at lege medindflydelse uden nærmere præciseret ansvar, men hvad vil han helst have studiekreds om, u-lande, oprør fra midten, kunsthistorie, Marx eller børnepædagogik? Her kan han gå »ud i samfundet« (hvor er højskolen da henne, udenfor det?) med spørgeskemaer og projekter og snuse til »virkeligheden« og lade overbærende mennesker bruge tid til at besvare hans spørgsmål, og mister han interessen undervejs i jargonen: svigter motivationen, så er der – især hen mod slutningen af opholdet, når det er ved at være for sent – altid mulighed for et lille oprør, så han selv er med til at overtage styringen og derpå

for skams skyld må lege, at han får mere ud af det. Eller han kan være med til at arrangere en efterkritisk strukturdebat, hvor elever og lærere i alle enkeltheder kan fordybe sig i, hvordan det hele burde have været lagt til rette. Således afstivet med et tyndt håb om, at lærerne nu har taget ved lære, og at han har sået gode frø, der kan spire for det næste hold, drager han tilbage ud i samfundet, ud i uvirksomheden, arbejdsløsheden.

Således omtrent vel i værste fald, når ellers vi venligt ser bort fra det med øl og hash. Selv det bedste fald, som utvivlsomt rummer beretningen om godt kammeratskab om ikke andet, er øjensynlig ikke godt nok til at friste til en omtale i Højskolebladet.

Intet under, da opholdets kerne er det modsatte af en folkeliggørelse, nemlig en almuegørelse; og da det livssyn som opholdet afsætter eller bestyrker hedder omtrent som så: livet består i at vælge mellem andres tilbud, verden er noget du må finde dig i, kald den gerne for udviklingen, og får den din boble, dit håb om mening i tilværelsen, til at briste, så læg den det ikke til last. Og det andet hovedpunkt: denne dybe resignation må du vedgå og bearbejde i en snak med kammerater en sen aften, men gør du det overfor lærerne, fejles den væk med hule trøstens ord snarere end med en opfordring til modstand. Uoprigtighed er samfundets lam-mende lod. Bagved ligger en komplet urealistisk forestilling om, at man

kan komme levende gennem livet uden at ville noget med det. Man skal bare lade som om. Efter at boblen er bristet, skal man i et af de følgende vers synge, at der skal være noget at kæmpe for.

Nok om denne ideologi, som er den herskende i vort land, og som i højskolesammenhæng besmykker sig med ord som grundtvigiansk, pluralistisk, liberal. Hvordan ligger det så med den, der kalder sig socialistisk? Her er billedet nok også temmelig modsætningsfyldt. Vi har set forskellige ansatser til noget alternativt: en proklameret holdning søgte famlende sin pædagogiske praksis i åbenhed omkring beslutningsprocesser, forsøg på uddelegering af ansvar og optræning i samarbejde, i målbevidst dygtiggørelse i faglig og politisk kamp – og løb straks ind i nye konflikter om modsætninger, når engagementet trættes uden at ville indrømme det, og da afløstes af engagerede gestus, når solidariteten afløstes af solidariske resolutioner og kritikken af forbrugersamfundet blev endnu et underholdningstilbud, en forbrugsvare.

Et nøglepunkt for den ideologiske praksis har vist sig at ligge i behandlingen af lærernes »økonomiske basis«, deres løn. Lønner en højskole sine lærere på den traditionelle måde ifølge indplacering, med anciennitetstillæg og hele den øvrige tyrkiske musik, så fører dette sporenstregs til en bestemt borgerlig livsform med én

målsætning i arbejdssituationen og en helt anden udenfor (parforhold med kernefamilie, parcelhus, bil – og den afhængighed som opretholdelsen af alt dette hurtigt medfører, samt den egoisme i forhold til arbejdsgiveren, som udhuler al tale om solidaritet). Der hvor dine penge er, der vil og dit hjerte være. Al snak om, at man arbejder for sagen snarere end for lønnen, behæftes af det individuelle lønarrangement med den uoprigtighed, som også på andre måder traditionelt hænger ved højskolelærerjobbet ligesom lugten af mug hænger i uudluf-tede klæder.

På de socialistiske højskoler har man erkendt dette, men er mig bekendt de fleste steder blevet hængende i forskellige modifikationer af den hævdevundne løn-individualisme, som da også – når man først én gang er havnet i denne ruse – er næsten umulig at komme ud af. Mig bekendt har man kun ét sted brudt med systemet, og det endda på skoler der ikke selv kalder sig socialistiske, nemlig på Tvindskolerne. Disse skolars lønpolitik går som bekendt ud på at smide den samlede lønsum i en pulje, som tilfalder skolerne, bortset fra de lommepege som lærerne modtager. Ideologien bag en sådan politik handler om, at jordisk gods, parcelhus og kernefamilie er falske trygheder, illusoriske paradiser, så længe verden ser ud som den gør, og at det derfor er en bedre investering at satse på fællesskabet, den gensidige

tillid og kampen. Det er ikke kun bedre, men også klogere at søge verden ændret end at søge at se bort fra dens skavanker eller prøve at holde dem borte fra ens eget private liv.

Samtidig med, at denne ideologi med ét slag afskaffer den øvrige højskoles uoprigtigheder kaster den sine bærere ud i en række nye modsigelser, der alle meget let kan ende i andre former for uoprigtighed. Det er næppe helt forkert, at Tvindfolkene let bliver ofre for banale forenklinger i deres verdensfortolkning og selv medbringer svarene på de spørgsmål, de foregiver at stille, eller at de løber ind i næsten uløseligt paradoksale situationer, når de for at praktisere en frigørende pædagogik må gribe til undertrykkende midler for ikke at druknes af de demokratiske floskler, som det øvrige samfund bruger som figenblad for sit manglende mod til at tage klart parti. Alligevel er det først og fremmest takket være denne skoleform man kan tale om et reelt alternativ til den højskole, der forlængst har ladet sig trænge i defensiven og herefter har gjort gode miner til slet spil, når samfundet har sat sig på den og brugt den som parkeringsplads for sine overflødige unge.

I sin omtale af FFD's sidste generalforsamling skriver Bent Brier i Højskolebladet: »... at man rykker tættere sammen trods alle forskelle i praksis eller ideologi er næppe udtryk for opportuniste, men snarere for at man sander det til grund lig-

gende fællesskab i mangfoldigheden« (32/79).

Hvilket fællesskab? Fællesskabet om et marked man konkurrerer om og om nogle økonomisk-juridiske spilleregler for denne konkurrence, desuden mere aktuelt: fællesskabet om at være truet på jobbet, hvis samfundet nu vælger andre opbevaringsformer for sine overflødige unge. Men der ligger også i udtalelsen en

besværgelse af de indbyrdes forskelle, glem dem, begrav stridsøkserne!

Hvis de sløje tider virkelig fører til en neddæmpning af de ideologiske forskelle inden for højskoleverdenen, så vil den være gået totalt i den herskende samdrægtigheds og uoprigtigheds tjeneste.

Heldigvis er det ikke kommet så vidt.

Små stykker af Vestjyllands Højskoles historie

AF H. BOYE JENSEN

Da Vestjyllands Højskole i foråret 1969 blev indviet, var den allerede i flere henseender en »gammel« skole.

Støttekreds, bestyrelse og lærerkreds repræsenterede på ingen måde noget nyt, men hentede i hovedsagen modeller og inspiration i gammel dansk bondehøjskoletradition. Det samme gjaldt (gælder) skolens fundats, der endog har det »kristne« med. Allertydeligst kan det traditionelle dog aflæses i skolens indretning. Der var foredragssal, gymnastiksal og klasseværelser, indrettet som mellemkoleklasserum. Der var lange korridorer med nøgne, institutionsagtige værelser til begge sider. Hvad der ikke var tænkt på og derfor mangede var f. eks. værksteder, studierum, hygge kroge og værelser, som beboerne kunne have mulighed for at gøre hjemlige, spændende og personlige.

Da højskolen lukkede sine døre op i 1969, kaldte den med sine rammer og sin baggrund på lydihøre, lydige og passive elever.

Vestjyllands Højskole høstede her samme erfaring som så mange andre højskoler tidligere: det er ofte uindbudte eller i det mindste uventede mennesker, der søger højskolen. – Her kunne man med en venlig tanke

til Søren Kierkegaard sige: Sagen drejer sig ikke om at holde højskole for de »rigtige« elever, men sagen drejer sig om at holde rigtig højskole sammen med de elever, der nu engang måtte komme.

Her foregriber vi dog begivenhedernes gang.

Den første sommer afholdt vi 3 pensionistkurser, 2 kurser for hørehæmmede og 3 familiekurser. Vi holdt højskole på den gammeldaws facon, f. eks. var der hver dag morgensang med trosbekendelse og fader- vor, og eleverne mødte fuldtalligt op, i hvert fald pensionisterne.

Sommeren tegnede lovende. Støttekreds, bestyrelse, forstander, lærere og elever (pensionister), alle kunne de være glade og tilfredse.

Og så blev det september, hvor de egentlige højskoleelever, de unge, skulle komme. Det blev en voldsom omvæltning.

Næsten ingen af eleverne kom fra traditionelle højskolekredse. Langt den overvejende del var højskolefremmede. Hele holdets generelle image var ungdomsoprørets. »Her kommer vi. Det I har, og det I står for, er lige til lossepladsen.« – Mange af eleverne hørte til det moderne samfunds spildprodukter, hårdt

ramte mennesker: alkoholikere, nar-komaner, sindssyge, fallenter i arbejds- og familiemæssige sammenhænge.

Vi havde sommeren igennem blundet så småt i baronens seng, nu vågnede vi op et ganske andet sted. En lærerfamilie kom i så stærk modsætning til elevholdet, at den foretrak at rejse midt i kurset. Omtrent samtidig forlod 10 af eleverne skolen, mens de resterende 20 var på nippet til at slå følge med dem. Vi, dvs. bestyrelse, forstander og lærere, stod magtesløse og rådvilde. –

Så fyldtes skolen til januar. De næste 4 måneder forløb mindre stormfuldt, men lærerkredsen havde sandt at sige også lært at holde en noget lavere profil.

Sådan var erfaringerne fra Vestjyllands Højskoles første år, og disse erfaringer fik indflydelse på kursusterminerne fremover.

Mens man i 69–70 havde 8 måneders vinterskole og 4 måneders sommerskole (korte kurser), indskrænkedes vinterskolen det følgende år til 6 måneder, mens kortkursus-sæsonen udvidedes tilsvarende, og her var det navnlig pensionistkurserne, der fyldte, 7 ialt. Familiekurserne blev på det nærmeste opgivet.

Februar 72 var den gal igen. Omkring 10 elever blev bortvist på grund af hash. Umiddelbart derefter præsenterede forstanderen lærergruppen for en skriftlig plan, der gik ud på at

gøre Vestjyllands Højskole til en kortkursus-skole. Vinterskolen skulle lukkes, og der skulle køres med 8- og navnlig 14-dages kurser året rundt. Begrundelsen var, at de »rigtige« potentielle elever, erhvervslivets unge, ikke kunne frigøre sig fra deres arbejde i mere end 14 dage ad gangen. Planen blev formelt skrinlagt, dels på grund af modstand i lærerkredsen (bestyrelsen blev næppe direkte indviet i den), og dels af andre grunde. Til gengæld blev vinterskolen påny indskrænket i det følgende år, denne gang til 5 måneder, januar–maj, mens de korte kurser bredte sig tilsvarende. I tiden januar–december 1973 havde vi således 12 uger med almindelig højskole, men 28 uger med korte kurser, fortrinsvis pensionistkurser.

I de første 4 år skolen havde eksisteret, var tyngdepunktet langsomt, men støt flyttet fra vinterskolen (almindelig højskole) til sommerskolen (pensionistkurser). Det var tydeligt, at tog man (bestyrelsen) sig ikke i agt, ville skolen ende som ren pensionisthøjskole.

I efteråret gjorde nogle af os lærere bestyrelsen opmærksom på dette forhold, og resultatet blev et forstanderskifte og en kursændring. Så vidt jeg kan skønne, har de daværende elevrepræsentanter i bestyrelsen hovedæren for dette.

Der kom altså en kursændring. Vinterskolen udvidedes til 7 måneder, og kortkursusvirksomheden

indskrænkedes tilsvarende, og sådan har terminerne ligget fast siden, i 6 år.

Det er mit indtryk, at vinterskolen, den almindelige højskole, har stabiliseret sig mere og mere, og at skolen er godt på vej til at blive kendt og anerkendt som almindelig højskole i noget større kredse.

I dag arbejder vi på Vestjyllands Højskole med følgende terminer:

Almindelig højskole	7 måneder
Pensionistkurser	3 måneder
Tema-kurser	1,5 måneder

Dette er en treklang, som vi på højskolen er glade for, dels formindsker den faren for ensidighed, og dels giver den skolen et sikrere fundament. Svigter tilgangen for en tid fra den ene gruppe, kan man støtte sig lidt mere til de to andre, mens det står på.

Hverdagen

En dagligdag på Vestjyllands Højskole

Man hører langt borte en klokke kime ihærdigt. Man kommer langsomt til sig selv. Ser på uret. Klokken er 7,30. Det er nu på tide at komme ud af fjerene. Der er lige tid til at blive vasket og få noget tøj på, inden klokken igen ringer gennemtrængende. Det betyder, at klokken er 8,00, og morgenmaden er på bordet. I spisesalen er fremmødet noget beskedent. Folk er åbenbart mere trætte end sultne.

Efter morgenmaden er det så småt på tide at begive sig til undervisning, der begynder kl. 8,30. Den bliver dog i reglen forsinket nogle minutter, fordi nogle af eleverne, eller læreren, kommer for sent. Dagen begynder med liniefag. Det er udmærket med disse linier, fordi de ligesom binder det hele sammen. Dog kan man måske sige, at 4 er lovlig mange, fordi der på den måde er mange af de andre elever, man aldrig har timer sammen med og derfor ikke lærer så godt at kende, men der skal selvfølgelig også være tilbud, der kan tilfredsstille så bredt et udsnit som muligt. Desværre kører linierne ret isoleret, således at man på én linie ikke rigtig ved, hvad der foregår på de andre 3. Undervisningen i disse timer er interessant, fordi forelæsning og gruppe-

arbejde bliver kombineret på en afvekslende måde.

Efter liniefagstimerne, der slutter kl. 10,05, er der pause i et kvarters tid. Derefter starter studiekredsene. Her er noget næsten for enhver smag, lige fra svømning til psykologi. I oplægget fra skolen er der ca. 20 forskellige studiekredstilbud. Det kan virke noget uoverskueligt, når man som nyankommen skal vælge fag. Den fagbeskrivelse, man får tilsendt, er kortfattet og noget mangelfuld. Den første formiddag på skolen giver hver enkelt lærer en beskrivelse af sine fag. Det hjælper en del. Selve undervisningen i studiekredsene varierer selvfølgelig fra lærer til lærer, men det afhænger i høj grad også af elevernes indstilling og forventninger. Her kan man godt ønske et strammere oplæg fra skolens side. Så har man da noget at gå ud fra. Det er ganske vist ideelt, men samtidig en meget stor udfordring at få helt frie tøjler til selv at tilrettelægge undervisningen. Det skyldes enten en manglende modenhed fra vores side, eller også (og det tror jeg er den vigtigste grund) fordi vi i hele vores opdragelse og skolegang er vant til at få alting lagt i nogenlunde faste rammer.

Derudover mener jeg, det er meget vigtigt, at al undervisning på højskolen bliver sat i relation til det øvrige samfund. Det er nemlig farligt, hvis en så lille gruppe mennesker, der går op og ned af hinanden hver dag i et beskyttet miljø, isolerer sig fra omverdenen. Så kan det nemt udvikle sig til en flok lommefilosoffer med nemme løsninger på alverdens problemer. Det må være en af skolens væsentlige opgaver at bekæmpe snæversyn af enhver art. Jeg synes, at studiekredsene alsidighed giver store muligheder for dette, og mener også at det i praksis fungerer meget godt.

Kl. 12,00 er der middag. Madens kvalitet og alsidighed er et udbredt samtaleemne. Især fra vegetarernes side er der ønske fremme om flere

grønsager. Det må være rimeligt, hvis bare vi andre får lov at beholde vores kød. Efter spisningen er det tid for rengøring. Det er en god ordning, at vi selv sørger for rengøring på egne værelser, gange og trapper i elevfløjen, toiletter, fælles opholdsrum m. m. Dels er det rart med lidt praktisk arbejde ind imellem, og dels er det godt at have nogle pligter med hensyn til skolens almindelige drift. Det animerer den enkelte til at gøre en indsats for at få tingene til at gå. Det er værd at overveje at udvide dette til at omfatte andre ting, bl. a. madlavning og måske mere medvirken ved skolens ledelse og drift, hvis det ellers er praktisk muligt. Det vil helt sikkert give en trægere administration, men det vil, hvis det kom-

mer til at fungere ordentligt, kunne virke positivt på skolen, både inden for murene og udadtil.

Kl. 13,30 fortsætter studiekredsene indtil kl. 18,00, hvor der er aftensmad. Ved bordet gøres der opmærksom på husmødet kl. 19,00 i foredragssalen. Dette husmøde er en ugentlig foretelse, hvor alle problemer og fællesanliggender diskuteres. På opslagstavlen hænger en dagsorden, hvor alle i løbet af ugen kan skrive punkter på. Husmødet foregår rent praktisk på den måde, at der vælges en ordstyrer, der skal lede slagets gang. Dagsordenpunkterne behandles i rækkefølge, og ordet er frit. At deltage i et husmøde kan undertiden være noget af en prøvelse, især hvis man ikke er særlig tålmodig anlagt. Der er selvfølgelig en del diskussion om hvert punkt, og hvis ikke ordstyreren har held til at skære igennem, bliver det nemt en ørkenvandring uden lige. I aften er der flere interessante punkter, bl. a. »emneuge« og et punkt, der angår det sociale samvær på skolen. Det har været på dagsordenen før og er noget af en varm kartoffel.

Det er naturligt at man finder sammen med de mennesker, man har mest til fælles med. Det gør, at der nemt opstår klikdannelse. Det er på flere måder usundt for skolen som helhed, men eftersom man udfolder sig mest og trives bedst sammen med mennesker, man har noget til fælles med, kan det være en fordel for den

enkelte. Der har været ønsker fremme om at gøre noget ved denne klikdannelse, men det er meget svært. Det er noget, der skal tages lige fra starten, for når først klikkerne er dannet, er de umulige at splitte ad igen.

Begreber som nattero og i det hele taget almindelig hensyntagen til de øvrige er begreber, der ofte har været nævnt i forbindelse med det sociale samvær. Det er klart, at sådanne problemer vil opstå, hvor så mange mennesker lever så tæt op ad hinanden. Der står i skolens »Husorden«, at private fester skal henlægges til »Rottehullet«, men det fungerer ikke i praksis. For det første fordi der ingen musik er i »Rottehullet«, og en fest uden musik er ingen rigtig fest. Det er derfor indlysende, at fester holdes på de værelser, hvis beboere har en båndoptager e. l. For det andet fordi der er langt hyggeligere på et værelse, hvor folk ligesom kommer hinanden mere ved. Problemet omkring det sociale samvær er således meget svært at løse, også fordi mennesker har så forskelligt temperament og interesser.

»Emneuge« er et andet vigtigt punkt på dagsordenen. En emneuge er en uge, hvor al almindelig undervisning suspenderes til fordel for andre aktiviteter (f. eks. rejser o. l.) valgt af eleverne. Det er meget rart at beskæftige sig med noget helt andet, der ikke direkte har med skolen at gøre, i en uges tid. Derudover er der

det gode ved det, at man kommer til at være sammen med mennesker, man til daglig måske ikke har så meget med at gøre. Det forbedrer sammenholdet og det sociale samvær. Det er meningen, at hvert hold efter emneugen skal fremlægge billeder, smalfilm og andet materiale, så alle kan se, hvad de forskellige har foretaget sig.

Efter husmødet er der fælles kaffe i pejsestuen. Det plejer at være meget

hyggeligt, men desværre kniber det med, at de forskellige møder op. Det er ellers en udmærket lejlighed til at lave noget fælles, som flere har yttret ønske om.

Nu er klokken efterhånden blevet mange. Det er vist på tide at komme i seng, så man i morgen kan være frisk til en ny højskoledag.

Jens Ødegaard.

Kære Algot!

Ja, først må jeg komme med den sædvanlige undskyldning for, at jeg ikke har skrevet noget før, men jeg er flyttet, har fået dit brev lidt forsinket, og sidenhen har jeg tænkt over, om jeg kan hjælpe overhovedet.

Det tror jeg ikke, jeg kan, for i min erindring står der ikke noget positivt om forholdet skole/elever eller om hverdagen på skolen. På mig virkede det, som om holdningsløsheden udviklede sig til sløvhed, ugidelighed.

Skolen har et formål: »Fremme sider hos mennesket som: fantasi, fornuft, selvbevidsthed, solidaritetsfølelse.« Synes du, vi nærmede os noget af det?? Ikke engang den i HUSORDEN beskrevne: »fornødne solidaritet« havde vi!!

»Fantasi«, jo, der var nok muligheder, og mon ikke at vi alle har fået noget hentet i liniefagstimerne, det vil jeg da mene. Men »fornuft« ..., den ligger langt tilbage. Jeg tror, at holdet levede *mere* efter Jante- og jungleloven end efter nogen som helst anden lov.

Ja, Algot, nu ser det vel ud, som om jeg slet ikke har kunnet li' at være på V.H.S., og som om jeg slet ikke har fået noget med derfra. Men det er da heldigvis ikke tilfældet, jeg tror, at jeg lærte lidt om mennesker, og jeg lærte mig selv bedre at kende, specielt da jeg skulle tilbage til en rolig psyke, så overvejer man: hvorfor, hvordan.

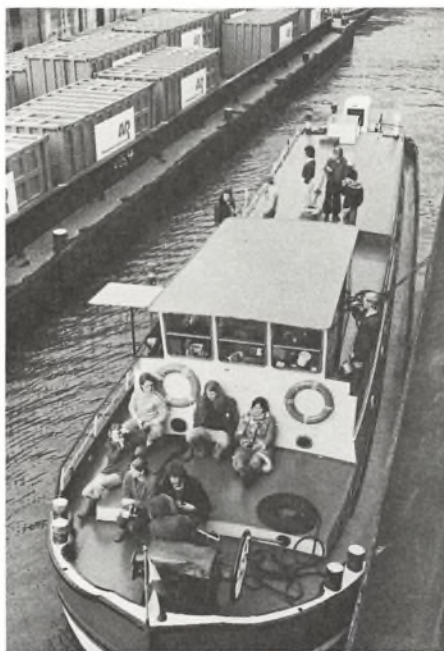
Algot, mon ikke jeg har skrevet nok, bedre vil det være at snakke om det, du/skolen kan jo ikke svare igen. Desværre kan jeg ikke få tid til at besøge jer foreløbig, men emnet er interessant og værd at diskutere.

Nu ved jeg ikke, om jeg har misforstået dit spørgsmål, men, ja, det er altså hvad jeg har fået ud af dit brev.

Jeg regner med, at du ikke opfatter mit svar som en personlig kritik af lærere og formål, kritikken er beregnet på hold/skole (som *jeg* deltog i).

Mange hilsner og knus fra

Rie.

10 digte

17,30

16,20.
og syv betjente

En varm hundelort
i en klat sne
hvori
månen skinnede

Tiden er knap

Din ånde tung
skrig
og glem

Husker du syden?
Hører du fogenes sagte hvislen?
Er dit hjerte her?

Vi ses

Nu skælver hjertet
nu fryser hånden
linie 5
ja, vi ses

Mørke

Mørke kom og læg dig ved min side
men mørke
lad mig først nyde din krop
i ly af din skygge

En knop ved nilens bredder
en blomst ved Afrikas horn
en bi der summer ved Varde Å

Over Langebro han fo'r
kæden går
hjulene spinder
som i Ruhr, Tokio

Ved tårnet griber angsten ham
bølgen lokker
et tågehorn hylér
som i London, Boston

Asfalten skælver
vejbanen skiller
en køje knager
som i Shanghai, Krakow

Et ægteskab

Og der sidder en kone i Dragør
i lysthus og hoved i skød
i blomster og skygge

Og der står en mand i Dragør
bag glas og bister mine
bag blomster og skygge

Læg dig til hvile
sådan ja ...

Poul Bondrup.

Årets gang

Som det kort blev nævnt i sidste årsskrift, blev der i oktober 1978 oprettet en genbrugslinie. Vi satser på 3 områder: tekstil, træ og metal. I værkstederne reparerer vi de ting, vi samler ind på enen, og sælger dem ved periodens slutning på et loppe-torv. Værkstederne er nu så godt som etablerede. Vi fik i december 1978 et tilskud fra Ringkøbing amt og kommune, som satte os i stand til at anskaffe de nødvendige ting til værkstederne. Vi har nu en slibemaskine, en afretter, en rundsav, en tykkelseshøvl, et svejseapparat, 2 symaskiner og 2 væve. I januar måned kunne vi fra overskudet fra loppe-torvet sende 3 tusind kr. til Eritrea-flygtninge, og forårets overskud er brugt til videreetablering af værkstederne.

De øvrige liniefag var som tidligere: vævning og batik, dansk og udenlandsk litteratur, og dramatik.

I foråret 79 var der 45 på holdet. En del af disse kom som en direkte følge af, at vi i november 78 arrangerede en kampagneuge. Vi delte os i 5 hold, som med udgangspunkt i København, Odense, Århus, Ålborg og Esbjerg besøgte biblioteker, AF-kontorer m. m. med plakater, løbesedler og plancher, som blev opstillet på centrale steder i byerne, hvor vi så tog direkte kontakt med forbipasserende og fortalte om højskolen.

Dagligdagen i foråret var præget af, at vi i lang tid efter jul var bundet af en hård vinter. Dagligdagen er i øvrigt beskrevet og vurderet udførligt af Jens Ødegaard og Rie Jørgensen andetsteds i dette årsskrift.

Den 24. februar havde vi traditionen tro fastelavnsfest. Gymnastiksalen var i den anledning forvandlet til en markedsplads, hvor hvert liniehold havde deres boder, hvor de faldt gøgl og underholdning, evige sandheder og andre letfordærlige varer. Dramatikholdet forsynede alle med en rolle eller typebeskrivelse, hvorefter man blev lukket ind i teatergarderoben, for at man kunne sandsynliggøre sin nye identitet, inden man dukkede op på markeds-

pladsen. Det hele udviklede sig til et fantastisk show, som alle meget gerne ville have overværet som tilskuere. Stemningen var helt i top, ikke mindst fordi der var mødt så mange gamle elever op.

I marts afholdt vi en emneuge. Vi delte os op i hold efter interesser. Der var 4 hold. Et hold lavede plantefarvning herhjemme, sammen med Anne, Boye var i København med et hold for at studere alternative sociale og kulturelle fænomener. Et tredje hold besøgte produktionskollektiver i Østjylland sammen med Poul, og 20 tog til Holland for at studere kanaler og vandbygningsvæsen sammen med Algot.

En af de sidste dage, holdet var her, arrangeredes en åbent-hus-dag, hvor egnens beboere blev inviteret til loppetorv samt til at se skolen, elevarbejder, plancher, billeder og andre former for resultater af vinterens arbejde.

Den 5. maj fejrede skolen sit 10 års jubilæum. Arrangementet startede om eftermiddagen med foredrag af Roar Skovmand og Günther i gymnastiksalen. Ind imellem de 2 foredrag var der kaffebord. Aftenen startede med festmiddag kl. 19, hvor et helt spidstegt vildsvin blev kørt frem foran de festligt dækkede borde, der fyldte både spise- og foredragssal. Aftenen afsluttedes med dans til langt

ud på de små timer. Festen samlede 125 støttekredsmedlemmer, tidligere elever og medarbejdere.

Sommerkurserne startede allerede d. 14. maj. Der var i år 6 pensionistkurser, heraf 2 med særlige temaer: »Kulturelle eksperimenter i Vestjylland« og »Vestjyske landsbykirker«. På de særlige temakurser behandlede følgende emner: »Litterære strømninger i 70-erne«, »Myter, folkekultur og folkedans«, »Natur- og samfundsressourcer i Vestjylland«. Sideløbende med sidstnævnte kursus var der en ridelejr for børn mellem 8 og 14 år. Sammen med 2 af temakurserne var der desuden kurser i vævning og spinding. Sommerkurserne havde god tilslutning, og hele sommeren summede skolen af aktivitet og godt humør.

Skolen har i årets løb huset en række arrangementer: Et korlederkursus og børnekorstævne i marts, koncert med Broager amatørorkester og Velling sangkor i maj måned, elevforeningens folkemusik-weekend i juli og Dansk Amatør Teater-samvirkes Regionalkursus i september.

Elevmødet afholdtes 21.–23. september. Mødet er udførligt omtalt andetsteds.

Ved starten af vinterskolen 1979 var der lavet nogle få ændringer i fagstrukturen. Hovedfagene er nu som tidligere: Genbrug, vævning, litteratur og dramatik. Batik, idéhistorie og musikoriering tilbydes nu som selvstændige tilvalgsfag. Hovedfagene har kun 8 timer/uge mod tidligere 12. Til gengæld er der nu kun 2 tværfaglige emnegrupper, som har 6 timer/uge, og hvoraf man skal vælge én. Emnerne er: Økologi og naturforvaltning samt Børn i Danmark – børn i verden. Hovedfag og emnegrupper ligger om formiddagen, eftermiddagen er nu som før optaget af valgfrie studiekredse.

Allerede dagen efter at efterårs-holdets 34 elever ankom, blev de sat til at isolere omkring de store vinduer på gangen. Skolen er hårdt ramt af olieprisstigningerne, og der er sat isoleringsarbejder i gang overalt i bestræbelse for at sænke varme-forbruget.

Referat fra den selvejende institution Vestjyllands Højskoles generalforsamling d. 26. okt. 1979 kl. 20,00

Der var fremmødt ca. 100 medlemmer af skolens støttekreds.

Formanden Niels Jørgen Jensen bød velkommen for forstanderen Günther Pollmann, der var sygemeldt.

Som dirigent blev valgt Niels Tylvad.

Beretning ved formanden Niels Jørgen Jensen.

Regnskab blev fremlagt af skolens regnskabsfører Charles Gam. Årets resultat – et underskud på 21.000 kr. – blev forklaret ved færre vinter-skoleelever og et sommerkursus, der måtte aflyses p.g.a. manglende tilslutning. I indeværende år er elevtallet steget med 20 %, hvorfor der forventes et bedre regnskabsresultat her.

Valg af bestyrelsesmedlemmer. På valg var pastor Erik Bruun, Hee, lærer Ingrid Thue Nielsen, Ringkø-

bing, og friskoleleder Carlo Arvin, Fjaltring – alle ønskede opstilling til genvalg. Yderligere opstillet blev socialpædagog Preben Gorm Olesen, Silkeborg. Valgt blev Erik Bruun, Ingrid Thue Nielsen og Carlo Arvin.

Under stemmeoptællingen var der livlig debat om overdragelser og ny-erhvervelser af støttekredsbeviser, der giver stemmeret på generalforsamlingen. En del uafklarede spørgsmål desangående må afklares inden næste generalforsamling.

Til slut orienterede elevforeningsformanden tømrer Thomas Petersen, Velling, om elevforeningens arbejde.

Der blev til støttekredsmedlemmerne udleveret fyldigt materiale om skolens liv og drift, og medlemmerne blev kraftigt opfordret til at udbrede kendskabet til skolen og dens arbejde.

Elevforeningen

Hurra for spillemandsmusik-week-enden!

Af FLEMMING LAURSEN, spillemandsmusikgruppen »Wonsda awten«

Overskriften til denne epistel fortæller vist meget tydeligt, hvordan jeg som musiker og tilhører har oplevet »Vestjyder og spillemænd« på Vestjyllands Højskole.

Jeg har været med begge gange, det har været afholdt, og har både i år og sidste år haft dejlige oplevelser.

Det, der som udøvende musiker i første omgang tiltrak, var det at møde andre musikere og spille sammen med dem.

Jeg følte det meget inspirerende at spille sammen med andre end den »vante flok«, og det er der rig lejlighed til på højskolens stævne. I sammenligning med andre og måske større festivals bliver der spillet meget uden for scenerne både af de inviterede musikere, men også i høj grad af folk som bare har taget instrumenter med. Det er virkelig dejligt og en positiv ting, som jeg håber ikke forsvinder, hvis/når arrangementet vokser sig større.

Spillemandsmusik fungerer bedst, når der er nogle, der danser, og på week-end-stævnet bliver der danset som aldrig før. Navnlig i år har danseseglæden bredt sig fra gymnastiksalen op til aulaen, hvor »vi unge« holdt

til, og så var det virkelig sjovt at være musiker. Det er mit indtryk, at en masse mennesker har lært at danse de gamle danse, men samtidig har de »unge« grupper lært noget om at spille til folkedans, og det giver en dejlig kontakt mellem musikere og publikum.

Til daglig, når vi er ude at spille, er det ikke altid, vi møder et publikum, der kan danse til det, vi spiller, og vi prøver så at lære dem det.

Hvad det angår har vi en masse at lære af de »ældre« musikere, selv om jeg nok synes, at vi har lært en del. Forhåbentlig bliver der lejlighed til at lære mere endnu.

Publikum er et helt kapitel for sig. De kommer, så vidt jeg kan se, alle steder fra. Nogen kommer ligefrem i lejede busser. Jeg har mødt folk fra København, Svendborg, Sønderborg o. s. v. samt en hel del fra den nærmeste omegn.

I en anden sammenhæng, hvor vi har spillet i nærheden af højskolen, er vi stødt på lokale folk, som stadigvæk snakker om sidste week-end på højskolen, og som ser frem til den næste sommer. Det gør jeg også.

Folkemusik i gymnastiksalen

AF VAGN DAHL HANSEN

På samme måde som sidste år var hovedvægten på de ting, der skulle foregå i gymnastiksalen, lagt på at der skulle danses til musikken, og at det skulle være traditionelle spillemænd og/eller deres »lærlinge«, der skulle spille. Desuden ville vi også gerne have nogle gamle traditionelle sangere præsenteret.

Programmet i salen startede lørdag formiddag, og rummet var gjort hyggeligt med opdækning af borde langs væggene, en scene for enden af

rummet og øl- og kaffesalg i den anden ende. Denne opstilling fungerede perfekt hele week-enden igennem. Lørdag formiddag spillede Rebild-spillemændene, der ved denne lejlighed bestod af Otto Trads, Børge Hyldgaard og Viggo Lindstrøm på violiner, Knud Christensen på guitar og Niels Jørgen Østergaard på harmonika. Himmerlandsmusikken fik sat stemning i rummet med det samme, og snart gik dansen livligt. Der var mange, der allerede her tid-

ligt lørdag formiddag varslede om den brug, gymnastiksalen fik hele week-enden igennem.

Efter frokost overtog tre spillemænd fra egnen mellem Ringkøbing og Herning scenen. Det var Helge Sørensen, Havnstrup, og Lillian Olesen, Vorgod, på harmonikaer og Thomas Ingolf Sørensen på violin. De er alle tre ud af en gammel spillemandslæggt, der blandt andet tæller den legendariske Peder Pøhl, som der endnu snakkes om rundt om i Vestjylland, når der tales spillemandsmusik og dans. Helge og Thomas Ingolf er fætre, og Lillian er datter af Thomas Ingolf og spillemænd eller -kone i femte generation. Deres musik er udpræget dansemusik, og sam-

spillet mellem musikere og dansere fungerede perfekt. Midt på eftermiddagen holdt Thorkild Knudsen fra Folkemusikhuset i Hogager og Vagner Andersen fra Ribe Amts Ungdomscenter en time med foredrag om samarbejde mellem viden-skaben og almindelige mennesker – »folk«. Vagner er arbejdsmand og har hele livet sunget og spillet sammen med sin kone Erna, som kom om søndagen. Den kunnen og viden, han herigennem har fået, bruges nu i det sociale arbejde i Ribe amt. Foredraget var både oplysende og provokerende, og en del af os tilhørere blev noget klogere på de forskellige problemer, der opstår, når folkekultur gøres til videnskab eller pop.

Efter dette sluttedes eftermiddagen med endnu en times dans.

Lørdag aften var der – ligesom sidste år – storbal i salen. Brødrene Niensens orkester fra Oksbøl/Vrøgum spillede op. De er tre brødre, der har spillet sammen i en menneskealder, Hans Nielsen på violin, Carl Nielsen på klaver og Ejnar Nielsen på trommer, trækbasun og sang. Dem, der endnu ikke har prøvet at være med til et bal, hvor de spiller, har snydt sig selv for oplevelse. Deres sammenspil er perfekt, og deres fornemmelse for dansen og dens forløb er uovertruffen. Salen var fyldt med dansende fra starten, til det sluttede omkring midnat. Det var – på samme måde som sidste år – simpelthen en oplevelse.

Søndag formiddag spillede »sme-

dens« fra Hogager, suppleret med lidt ekstra udefra. »Smedens« er Børge og Elly Christensen, der begge spiller violin. Elly viste ved denne lejlighed, at hun også synger til dansen, når det går livligt. De har en smedeforretning i Hogager og er samtidig deltidsansatte medarbejdere ved Folkemusikhuset i Hogager. Deres musik er en blanding af lokale, ældre melodier, hovedsagelig efter Børges far, der også var spillemand, og så melodier, Børge og Elly selv går og laver. Vagn Dahl Hansen på violin og Carl Erik Lundgaard Jensen på harmonika støttede. Selv denne søndag formiddag, som jo nok ellers kunne forventes at være lidt mat efter den

lange lørdag aften – ja, da kom mange folk og dansede og morede sig. Som om de ikke var ved at have fået dans og spil nok.

Søndag eftermiddag stod der to ting på programmet. AMHK – et nydannet spillemandsorkester – leverede dansemusikken, og Lene Halskov og Erna Andersen fortalte om sange og deres betydning. AMHK er et forsøg på at lave et spillemandsorkester, der udelukkende spiller dansemusik, og som består af ældre traditionelle spillemænd samt nogle af deres mest erfarne lærlinge. Besætningen er Alfred Larsen, Ringe, Poul Lendal og Keld Nørgaard, Tommerup, og Vagn Dahl Hansen, Hesselå, på violiner.

Niels Brygger Pedersen, Kværndrup, spiller tværfløjte, Sven Foged, Handest, klarinet, Ejnar Nielsen, Vrøgum, trækbasun, og Carl Erik Lundgaard Jensen, Dyreby, harmonika. Et sådant ottemands orkester er ret usædvanligt, og instrumenterne er ikke så almindelige idag i spillemandsmusik i denne sammensætning, men før i tiden brugtes mange flere blæsere i dansemusikken, end man ser nu i de »normale« spillemandsgrupper. Det var AMHK's egentlige debut, og man må sige, den gik over al forventning. Dansen var, Gud ved for hvilken gang, i fuld gang næsten inden orkestret startede.

Midtvejs var der en samtale/foredrag mellem Erna Andersen fra Es-

bjerg (gift med Vagner Andersen, der var der om lørdagen) og folkemindestuderende Lene Halskov fra København. Vi fik på en udmærket og instruktiv måde indblik i, hvad der gemmer sig bag de forskellige sanges ord. Og vi fik farverige beretninger om Ernas liv, som vist ikke har været kedeligt.

Eftermiddagen sluttede med, at Vagn Dahl Hansen, som havde planlagt programmet i salen, takkede alle medvirkende og tilhørere/dansere for week-enden, instrumenterne pakkes sammen efter et begivenhedsrigt og levende møde mellem spillemænd og dansere – og så gik arrangementsgruppen i gang med at rydde op.

»Vestjyder og spillemand«

FOLKEMUSIK WEEK-END

Vestjyllands Højskole, Velling, Ringkøbing

21. og 22. juli 1979

Lørdag kl.10-02 Søndag kl.10-17

Udendørs arrangement:

Sand på Gulvet, Rebild Spillemandene,
Rumle Kvadrillen, Hereford Convention, Wonste Avten

Indendørs arrangement:

Traditionel spillemandsmusik, sang og dans

Lørdag 10-12:

Otto Trads (violin), Vagn Dahl Hansen (violin),
Niels Jørgen Østergård (harmonika) m.fl.

Lørdag 14-17:

Thomas Ingolf Sørensen (violin)
Helge Sørensen (harmonika), Lillian Olesen (harmonika),
Torkild Knudsen - foredrag
Vagner Andersen - fortælling, foredrag, samtale og sang

Lørdag 20-24:

Brødrene Nielsens Orkester fra Vrågum/Oksbøl

Søndag 10-12:

Børge og Elly Christensen fra Hogager (violiner),
Jeppe Nørgård (guitar), Vagn Dahl (violin)

Søndag 14-17:

AMHK: Carl Erik Lundgård Jensen (harmonika),
Keld Nørgård (violin), Poul Lendahl (violin),
Vagn Dahl (violin), Niels Brygger (tværføjte),
Ejnar Nielsen (trækbasun), Svend Foged (klarinet)

Camping

Cafeteria

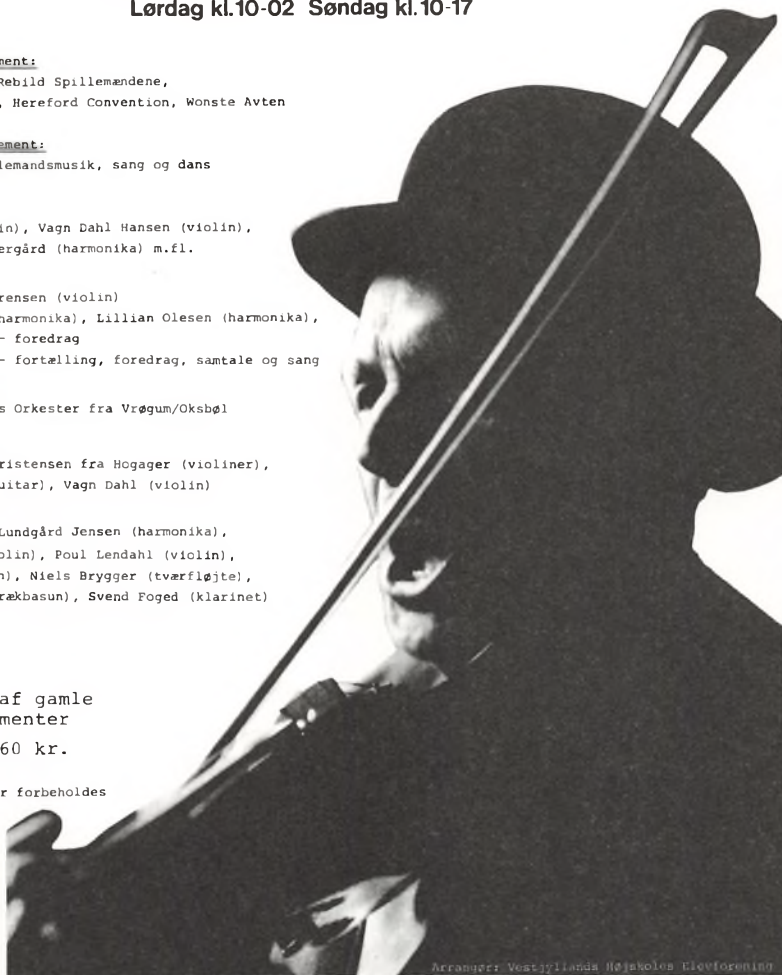
Udstilling af gamle
musikinstrumenter

Billetpris 60 kr.

Ret til ændringer forbeholdes

Forsalg og
oplysninger:

John E. Hansen
Vesttarpvej
6950 Ringkøbing
Tlf. 07-32 33 69

Arrangør: Vestjyllands Højskoles Elevforening

Generalforsamling d. 23. september 1979

Fremmødt til generalforsamlingen var 30 stemmeberettigede, lærere og andre interesserede.

Formanden bød velkommen. Derefter blev Günther valgt som ordstyrer, og vi gik over til dagsordenen.

Dagsordenen var:

1. Beretning.
2. Regnskab.
3. Beretning fra udvalg.
4. Indkomne forslag.
5. Bestyrelsesvalg.
6. Revisorvalg.
7. Eventuelt.

Formandens beretning og kasserens regnskab blev fremlagt og godkendt.

Derpå fulgte beretning fra udvalg. Thomas fremlagde musik-week-endens regnskab, som blev godkendt. Derefter gav han et resumé om arbejdet i og omkring folkemusik-week-enden. Også i år mener vi, at den har givet et så godt resultat, at vi forsøger med endnu en folkemusik-week-end næste år. Ole B. Lund fortalte kort om Sjællandsafdelingens arbejde. Selv om de ikke har haft den store opbakning omkring deres arbejde, vil de fortsætte med afdelingen.

Næste punkt var bestyrelsesvalg. Før vi gik over til selve valget, kom formanden med et forslag til en vedtægtsændring, der bestod i at udvide

bestyrelsen fra 5 til 7 medlemmer, som vælges for 2 år ad gangen, og hvoraf skiftevis 3 og 4 medlemmer er på valg hvert år. Musikudvalg og bestyrelse skulle derved blive en og samme gruppe. 28 var for forslaget, mens 2 ikke stemte, hvorved det var vedtaget.

Torben Brohus og Inge Christensen var på valg. 8 kandidater blev opstillet, af hvilke Per Slynborg Madsen, Torben Brohus, Inge Marie Jørgensen og Gert Johansen blev valgt. Steffen Kaas Larsen og Karen Würtz blev suppleanter.

Revisorvalget kom dernæst, hvor Boye Jensen blev genvalgt.

Under eventuelt kom en del forslag. Algot kom med et forslag om, at højskolen kunne have lokale kontaktfolk rundt om i landet. Hver gang skolen har nogle brochurer og andet oplysende materiale, kunne dette sendes til de lokale kontaktfolk, som så kunne videregive materialet til skoler, biblioteker o. lign. Dette mente alle var så godt et forslag, at der straks blev sendt en liste rundt, som de, der var interesserede, kunne skrive sig på.

Boye kom dernæst med et forslag om at lave et kombineret årsmøde med både åndeligt og kreativt indhold.

Der fremkom også forslag om at sende kontingentopkrævninger og eventuelt reviderede adresselister fra

deres hold med ud til forhenværende elever, der ikke længere er medlem af elevforeningen. Det kunne måske skaffe elevforeningen flere medlemmer.

Efter generalforsamlingen blev der afholdt konstituerende møde i bestyrelsen. Posterne blev uddelt som følger:

Formand: Thomas Petersen.

Næstformand: Torben Brohus.

Kasserer: Per Slyngborg.

Sekretær: Hanne Kirt.

Musikforhandler (vedr. folkemusik-week-end): Preben G. Olesen.

Øl- og vandformidler (vedr. folkemusik-week-end): Gert Johansen.

Praktisk udvalg (vedr. folkemusik-week-end): Hanne Kirt, Rie Jørgensen og Gert Johansen.

Fællesskab giver styrke

Vestjyllands Højskoles elevforening er en aktiv forening. Derfor er det synd, at ikke flere gamle elever melder sig ind. *Elevforeningens bestyrelse vil gerne herigennem kraftigt opfordre alle gamle VHS-ere til at blive medlem af elevforeningen.* Det årlige kontingent er ikke højere, end alle skulle kunne få råd til at betale det. Elevforeningen laver flere gode arrangementer hvert år, men hvis der var flere medlemmer, kunne arrangementerne blive endnu bedre. Så derfor: gør jer selv den tjeneste at betale de få kroner til *din* forening. Det vil give den endnu mere styrke.

Derudover vil bestyrelsen opfordre til, at man køber indskudsbeviser af skolen. Et indskudsbevis kan købes for mindst 100 kr. og giver stemmeret ved skolens generalforsamling. Elevforeningens bestyrelse mener, at det er af stor betydning, at så mange gamle elever som muligt er i besiddelse af et indskudsbevis.

Vedr. indskudsbeviser:

Vestjyllands Højskoles vedtægter § 4:

»Som medlem kan optages såvel institutioner som enkeltpersoner. Ethvert medlem må betale et indskud af mindst 100 kr. For indskuddene udstedes indskudsbeviser, der tjener som medlemsbevis. Indskudsbeviser kan ikke overdrages uden bestyrelsens samtykke, og ingen kan gennem indskudsbeviser opnå mere end én stemme på generalforsamlingen.

Der påhviler ikke medlemmerne nogen økonomisk forpligtelse udover det indbetalte beløb, der ikke giver medlemmerne ret til nogen del af institutionens formue eller til udbytte af nogen art, men alene adgang til at afgive stemme ved fremmøde på generalforsamlingen.«

Per Slyngborg,
kasserer.

Hvad mon Grundtvig ville have sagt, hvis han havde deltaget i elevmødet på Vestjyllands Højskole den 21.-22.-23. september 1979?

AF PER SLYNGBORG

Lad mig med det samme sige, at man ikke herigennem må forvente noget færdigpakket svar på ovenstående spørgsmål.

Grundtvig, der betegnes som højskolens åndelige fader, kom med sine første klare udtalelser om højskolen efter den kongelige forordning af 28.

maj 1831 om oprettelsen af de rådgivende stænderforsamlinger. Han mente, at højskolens fornemste opgave skulle være at bringe en oplysning, der gjorde unge bønder og borgere skikkede til at fylde deres pladser i det nyoprettede folkeråd. Højskolen skulle være en fri læreanstalt åben for alle samlet om folkenaturen, statsforvaltningen og ikke mindst fædrelandet. Den viden, man skulle få på højskolen, skulle man ikke erhverve sig gennem læsning, men gennem »det levende ord«, hvorigennem ånden kom til udtryk og havde skaberkraft. Grundtvig ønskede og håbede, at højskolen skulle kunne slå bro mellem folket og dets digtere.

Dette er i grove træk, hvad Grundtvig mente, højskolens opgave skulle være. Man må nok sige, at disse grundlæggende opgaver har ændret sig en del siden da. Dette hænger måske sammen med, at det ikke mere så udpræget er bønderne, men snarere det mere yderligtgående byproletariat, der tager på højskole.

Men, hvad ville Grundtvig mon have sagt, hvis han havde oplevet dette års elevmøde på Vestjyllands Højskole? Jeg tror, at hvis han havde

levet, så ville han have vendt sig selv i graven ... (Det var en vits).

I år er det 10 år siden, at Vestjyllands Højskole blev startet. Derfor mente elevforeningens bestyrelse, at elevmødet skulle være utraditionelt og have et ekstra spændende indhold. Dette mener jeg ud fra mine egne oplevelser absolut også det fik.

Elevmødet startede jo fredag, og de første kom allerede om eftermiddagen. Man går der nogle få stykker og kigger på skolen, og pludselig oplever man hele sit højskoleophold igen. Timerne går, og klokken nærmer sig 18,00, og vi skal spise. Man kan mærke på sig selv, at nu er det ligesom selve elevmødet for alvor starter. Der snakkes gamle minder over Ellys udmærkede mad, og man fortsætter efter maden. Verdens problemer bliver klaret på vej over i pejsestuen. Her grupperer man sig holdvis, efterhånden som flere og flere træder ind af døren. Gensynsglæden er enorm.

Dette fortsætter indtil kl. 23,00, hvor lynetoget fra København kommer. Toget har medbragt en gruppe på en 8-10 personer, der har fået et par genstande indenfor vesten på turen. Stemningen er høj, og en siger, hvad med at lave en lille fest. God idé, en fest er aldrig at foragte, råber en anden.

Kort sagt, man hygger og morer sig, indtil rejsens anstrengelser overvinder glæden ved det sociale samvær, og folk efterhånden trækker sig tilbage og går i seng.

Fredagen forløb nok på traditionel vis, men om lørdagen kom det utraditionelle.

Ved tidligere elevmøder har man gjort det, at man har fået en foredragsholder til at tale om et eller andet emne lørdag eftermiddag, og ellers ikke planlagt andet før end om aftenen. Men i år havde man besluttet, at hele lørdagen skulle bruges til fremstilling af nogle kunstværker, lavet af genbrugsmaterialer, til udsmykning af Vestjyllands Højskole. Jeg kan nævne, at en gruppe lavede et udsnit af Vesterhavet i glas, en gruppe lavede jernskulpturer, og

atter en anden gruppe blev enige om at gøre højskolen mere børnevenlig gennem fremstilling af en sandkasse, legeskib og dukketeater.

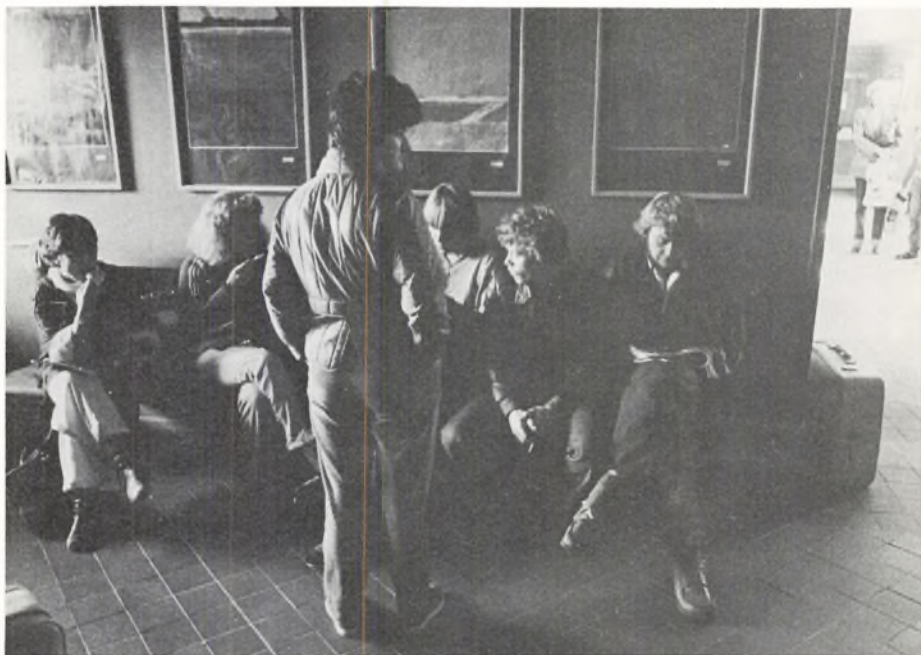
Alle arbejdede med iver hele dagen, hvilket bevirkede, at der blev skabt mange nye venskaber på tværs af de enkelte årgange.

Resultatet af dagens arbejde blev stillet på gangen ud for spisesalen, så man kunne nyde de mange fine ting i løbet af aftenen, hvor der for alvor skulle festes.

Festmiddagen startede kl. 19,00 og varede til kl. 21,00, hvor rockgruppen Lolita-band begyndte at spille til noget, man populært vil betegne som

en »fed, fed fest«. Der var simpelthen »kul på« og gang i den til den lyse morgen, hvor Lolita-band havde spillet deres repertoire et par gange og måtte sige fra.

Festen slutter, man går i seng. Sovrer nogle få timer og vågner, kigger op i loftet, tør ikke løfte hovedet, man kan mærke det. Man rejser sig langsomt, sveden perler, hænderne ryster, man er tavs. Aldrig mere, tænker man, imens man langsomt går ned i spisesalen for at forsøge at få presset et halvt rundstykke ned, aldrig mere. Tømmermændene raser ... Tømmermændene raser ...

Der var stor tilslutning til generalforsamlingen, der startede søndag formiddag kl. 10,00, så den forløb fint.

Om eftermiddagen var der traditionen tro arrangeret en tur til Vesterhavet, som endnu en gang må betegnes som en naturoplevelse af ikke ringe størrelse.

Vi kommer tilbage til skolen, og man må atter sige farvel til nogle mennesker, man har boet sammen med i en uforglemmelig periode af sit liv. Tilbage er der kun at glæde

sig til fastelavns mødet, festivalen, septembermødet, fastelavns mødet o.s.v. ...

Men tilbage er endnu et ubesvaret spørgsmål.

Ville Grundtvig, hvis han var kommet til elevmødet, gå igang med at lave en jernskulptur til Vestjyllands Højskole, og med sit lange hår rocke til Lolita-bands gengivelse af Dire Straits numre. Eller ville han med rystende hoved pakke sine ting og bakke langsomt ud af døren???

Slutregnskab for folkemusik-week-end 1979

Kontant tilskud, Sparekassen SDS	500,00	
Kontant tilskud, Midtbank	200,00	
Kontant tilskud, Ringkjøbing Bank	300,00	
Kontant tilskud, Landbobanken	300,00	
Kontant tilskud, Vestjyllands Højskole	2.000,00	
Lån, Elevforeningen	1.000,00	
Forsalgsbilletter	3.220,00	
Billetsalg	23.481,00	
Salg af øl og vand	24.775,50	
Trøjesalg	2.871,20	
Musikudgifter		21.875,00
Transportudgifter		6.535,00
Tuborg		5.000,89
Carlsberg		4.559,50
Vin		1.530,00
Cigaretter m. m.		1.755,25
Trykning af plakater		1.000,00
Trykning af billetter		141,30
Trykning af trøjer		3.246,75
Annonce		1.542,20
Lån, Elevforeningen		1.000,00
ID-kort, porto m.v.		123,77
Diverse udgifter		4.531,05
Udgående moms		5.514,00
KODA afgift		1.066,15
Vestjyllands Højskole (kost, telefon, porto, kuverter m.v.)		1.656,50
<hr/>		
Ialt	58.647,70	61.077,36
Indestående på konto		368,69
<hr/>		
Underskud pr. 1/11 1979	2.798,35	
Balance pr. 1/11 1979	61.446,05	61.446,05
<hr/>		
Reelt underskud pr. 1/11 1979: 2.798,35 ÷ 368,69		<u>kr. 2.429,66</u>

Vestjyllands Højskoles elevforenings regnskab for perioden september 1978/79

Indtægter:

Indgået kontingent	2.015,03	
Indgået renter vedr. giro	25,73	
Overskud vedr. elevmøder	77,75	2.118,51
	<hr/>	

Udgifter:

Udsendelse af årsskrift og breve	1.079,00	
Refunderet rejseudgifter	881,00	
Foredrag	100,00	
Kolonnebog	11,00	2.071,00
	<hr/>	

Overskud		47,51
	<hr/>	

Formue:

Kontant kassebeholdning		1.205,75
Girobeholdning		1.257,43
		<hr/>
		2.463,18
Skyldig til højskolen		979,00
		<hr/>
Formue september 1979		1.484,18
		<hr/>

Regnskabet er gennemgået og godkendt.

H. Boye Jensen.

Charles Gam.

Kalender 1980

16.–17. februar: Fastelavnsfest.

19.–20. juli: Folkemusik-week-end.

27.–28. september: Elevmøde.

Sommerkurser 1980

TEMAKURSER:

Disse kursers indhold koncentrerer sig om bestemte temaer:

24/6–1/7: »Litteratur, folkelighed og politiske bevægelser.« Medv.: Dagmar Andreasen, Jørgen Gleerup, Per Højholt, Arne Rindom m. fl.

24/6–1/7: »Billedbatik.« Medv.: Anne Buhl og Aase Nielsen. (Max. 25 delt.).

2/7–9/7: »Grundtvig i historisk og aktuel belysning.« Medv.: Kaj Thaning, Dagmar Andreasen, Sven Borgen, Andreas Haarder, P. G. Lindhardt, Jørgen Elbek m. fl.

2/7–9/7: »Middelalderlige og moderne kirker i Vestjylland«.

11/7–18/7: »Folkedigtning, folkemusik og folkedans.« Medv.: Iver Kjær, Bengt Holbek, Ragna Tang, Karsten Biering, Svend Nielsen m. fl.

22/7–3/8: »Vestjylland – natur og kultur«.

22/7–3/8: »Spinding og vævning«.
(Max. 14 delt.).

3/9–15/9: »Spinding og vævning«.
(Max. 14 delt.).

ÆLDREKURSER:

Kurserne er tilrettelagt fortrinsvis for de lidt ældre årgange, men principielt er der ingen aldersgrænse.

Eks. på alm. fagtilbud: Litteratur, samfundsforhold, naturens forvaltning, musikorientering, sang, keramik, motion m. m.

Arbejdsformen er studiekredse, foredrag og ekskursioner.

14/5–27/5: Hovedtema: »Vestjyske landsbykirker – form og indhold«.

28/5–9/6: Alm. fagtilbud.

11/6–23/6: Hovedtema: »Kulturliv i Vestjylland«.

6/8–18/8: Alm. fagtilbud.

20/8–1/9: Alm. fagtilbud.

3/9–15/9: Alm. fagtilbud.

Elevliste 7. jan. – 28. april 1979

Dirck Bargum, Kongevej 19, 6270 Tønder
Britta Bennicke, Griffenfeldtsgade 21^s, 2200 København N
Ann Kate Berntsen, Rimmensgade 13, 9900 Frederikshavn
Monika Birn, Peder Fabersgade 30², 2200 København N
Poul Bondrup, Amagervej 16⁴, 6700 Esbjerg
Grethe Brun, Langdalsvej 7 th., 8220 Brabrand
Dorthe Brun, Langdalsvej 7 th., 8220 Brabrand
Per Romedahl Christensen, Strandstien 5, 9480 Løkken
Vivi Clausen, Arnborgvej 5A, FASTERHOLT, 7330 Brande
Mina Dorph Blok J nr. 204, 3920 Julianehåb
Marie Geisler, K'ajausarfik 3, 3950 Egedesminde
Jan Gøttsche, Nørremarksgården, Hvirring, 8762 Flemming
Bent Hansen, Algade 49, 5592 Ejby
Karin Hegelund, Tomsgårdsvej 69², 2400 København NV
Jens Heisel, Asger Rygsgade 19 st., 1727 København V
Kisser Henriksen, Kildevældsvej 14, 9000 Ålborg
Charlotte Bøegh Larsen, Vardevej 142, 7100 Vejle
Hans Christian Jensen, Vestergade 38, 6700 Esbjerg
Johanne Jensen, Aqqartarfik blok 3, 402, 3911 Holsteinsborg
Jørgen Jensen, Skt. Pedersgade 30, 9400 Nørresundby
Leif Jensen, Risdalsvej 40, 8000 Århus C
Marianne Jensen, Sct. Mikkelsgade 1 vær. 6, 4200 Slagelse
Sussie K. Jensen, Østervangsvej 14, 8270 Hadsten
Gitte Johansen, Søndergade 41B, 8620 Kjellerup
Johannes Johansen
Marie Johansson, Långgatan 56A, 881 00 Sollefteå
Poul Jonassen, Rødkildevej 2, 2400 København NV
Inge Marie Jørgensen, Søstjernen 60, Fourfeldt, 6700 Esbjerg
Maibritt Kristensen, Kløvervej 21, 9400 Nørresundby
Peter S. Kristensen, Emil Pipersvej 38¹, 2800 Lyngby
Tabita Kronhoff, Olfert Fischersgade 10³, 1311 København K
Bente Larsen, Willemoesgade 9, 5960 Marstal
Alice Lutes, Thorsgade 67, 5000 Odense C
Mari-Anne Lützen, Houstrupvej 90, 6830 Nr. Nebel
Tove Mathiesen, Nederbyvej 151, Rinkenæs, 6300 Gråsten
Flemming Munk, Rigensgade 21 o.g. vær. 1, 1316 København K
Annette Nielsen, Fåborgvej 5, 5000 Odense C

Dorthe Hasle Nielsen, Nygade 1, 7600 Struer
Annette Nordlund, Långgatan 49, 881 00 Sollefteå
Susanne Nielsen, Koldinggade 29, 9900 Frederikshavn
Jan Obelitz, Lisbyvej 24, Fjaltring, 7620 Lemvig
Anne Gurholt Nielsen, Trepkasgade 5^a tv., 8000 Århus C
Eda Reventlow, Hverringe, 5300 Ringe
Sem Semsen, Tasiusak, 3920 Julianehåb
Jens Ødegaard, Tårsvej 3, 4990 Sakskøbing
Elisabeth Dietz, Roskilde

Elevliste 1. okt. – 22. dec. 1979

Per Weis Andersen, Hovedgaden 28, Næsbjerg, 6800 Varde
Birthe Brandt, Kvædevej 9, Helsted, 8900 Randers
Linda Gatling, U.S.A.
Hanne Skov Christensen, Nykøbingvej 270, 4800 Nykøbing F
Bjarne Clausen, Midtkoppel 37, 6400 Sønderborg
Nina Damsgård, Enghavevej 7, 7700 Thisted
Turid Due, Fjordveien 61C, 1322 Mövik, Norge
Gutte Esmann, Fåborgvej 12, 5672 Nr. Broby
Trine Etzerodt, Frederiksgade 47, 8700 Horsens
Peter Dahl Hansen, Stadionvej 6, 6760 Ribe
Pia Henningsen, Skovfoged 4, Skæve, 9352 Dybvad
Ivan Holck, Havrevænget 6, Ønslev, 4863 Eskilstrup
Kirsten Iversen, Ahornvej 8, 8240 Risskov
Birgitte Bang Jensen, Thorstedvej 24, 770 Thisted
Petrine Josefsen, Blok 3-301, 3900 Godthåb
Susanne Jørgensen, Holmbladsgade 110¹, 2300 København S
Grethe Knudsen, Fuglebakken 226, 5210 Odense NV
Jette Kristensen, Sdr. Boulevard 192, 5000 Odense C
Hans H. Larsen, Algade 9, Koldby, 7752 Snedsted
Susan Lillebroe, V. Stationsvej 16B, 5000 Odense C
Åsa Lindholm, Stamgatan 41², S-125 39 Älvsjö, Sverige
Annette Lollike, Grønnevej 4, 3600 Frederikssund
Karen Marie Nathansen, c/o Hansen, Storegade 3, 6880 Tarm
Birgitte Nielsen, Borgager 44, 2620 Albertslund
Jan Obelitz, Lisbyvej 24, Fjaltring, 7620 Lemvig
Susanne Schultz Olsen, Ahornvej 11, 7700 Thisted
Pia Petersen, Steen Blichersgade 8, 9000 Ålborg
Birthe Poulsen, Oddenvej 266, 4583 Sj. Odde
Martha Poulsen, Kollegiet, 3912 Sukkertoppen
Christian Pyke, c/o Hansen og Bruhn, 2100 København Ø
Karen Rindom, Høvervej 66, Hee, 6950 Ringkøbing
Sara Street, Saattut pr. 3961 Umanak
Hanne Kvist Vogensen, Gl. Kongevej 4, 6920 Videbæk
Marie Vilhelmson, Blåeldsvejen 6, 162 41 Vellingby

Indhold

I. Højskole i Danmark i 1970-erne

Folkehøjskolerne 1950–1975. Rekruttering og indhold	side 5
<i>Vilhelm Nielsen, undervisningsinspektør</i>	
Humanismens forudsætninger og vilkår	side 19
<i>Günther Pollmann, forstander</i>	
1960-ernes politisering – 1970-ernes folkelighed	side 27
<i>Algot Øhlenschläger, højskolelærer</i>	
Højskole og ideologi	side 33
<i>Jørgen Knudsen, forfatter</i>	
Små stykker af Vestjyllands Højskoles historie	side 40
<i>H. Boye Jensen, højskolelærer</i>	

II. Hverdagen

En dagligdag på Vestjyllands Højskole	side 43
<i>Jens Ødegaard, landbrugsmedhjælper (elev 79)</i>	
Kære Algot!	side 47
<i>Inge Marie Jørgensen, lærerstuderende (elev 79)</i>	
10 digte	side 48
<i>Poul Bondrup, digter (elev 79)</i>	
Årets gang	side 50
Referat fra skolens generalforsamling	side 53

III. Elevforeningen

Hurra for spillemandsmusik-week-enden!	side 54
<i>Flemming Laursen, spillemand, Wonsda awten</i>	
Folkemusik i gymnastiksalen	side 55
<i>Vagn Dahl Hansen, spillemand</i>	

Referat fra elevforeningens generalforsamling	side 60
<i>Hanne Kirt, gartner (elev 76)</i>	
Fællesskab giver styrke	side 63
<i>Per Slyngborg, pædagogmedhjælper (elev 76)</i>	
Hvad mon grundtvig ville have sagt, hvis han havde deltaget i elevmødet 1979?	side 64
<i>Per Slyngborg, pædagogmedhjælper (elev 76)</i>	
Regnskab for folkemusik-week-end 1979	side 68
Regnskab for elevforeningen	side 69
 IV. Kalender 1980	 side 70
Sommerkurser 1980	side 70
Elevlister	side 71
 Fotos:	
Ole Bengt Lund	side 20, 49, 50, 55, 56, 57, 60, 61, 64, 65, 66
Marie Johansson	side 44

